Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана | № 239 (17362) | 1986 оной октябриин 16, четверг | Сэн 3 мүн.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевой совет телевиденеэр хэлэһэн үгэ

Амар сайн, хүндэтэ нүхэдүүд!

Хэдэн үдэрэй саана, амаралтын үдэр Америкын Холбоото Штадуудай президент Р. Рейгантэй Исландида болоһон уулзалгамни дүүрэһэ гэжэ мэдэнэт. Тэрэнэй дүнгөөр телевиденеэр дамжуулагдаһан пресс-конференци болоо һэн. Минии хэлэһэн үгэ болон журналистнуудта үгэһэн харюунуудни хэблэлдэ толилогдоо.

Эхэ ороноо бусаад байхадаа, Рейкьявигта болоошые ямараар сэгнэхэ, тэндэ юунэй болоһон тухай хөөрэжэ үгэхэ гээшэ минии уялгата хэрэг гэжэ тоолоноб.

Исландиин ниислэл хотодо болоһон уулзалгын дүнгүүд мэнэ һаяхан Политбюрогой заседани дээрэ зүбшэн хэлсэгдэбэ. Энэ тон ехэ политическэ үйлэ хэрэг тухай манай партиин хүтэлбэриин ямар һанамжатай байһан тухайнь үглөөдэр соносхогдохо. Манай һанахада, энэ үйлэ хэрэгэй хойшолонгүүд уласхоорондын харилсаа холбоонуудта удаан саг соо өөрын нүлөө үзүүлжэ байхаар.

Рейкьявигай урда тээ болохоёо байтаа уулзалга тухай ехээр хэлсэгдээ, бэшэгдээ. Иимэ ушарта ходо ушардагтал тэрээн тухай олон багсаамжалга хэгдээ, элдэб һанал бодолнууд хэлэгдээ һэн. Энэ гайхалгүй ааб даа. Тиигэбэ ябашье энэ хэрэгые өөрынгөө хара аминай аша туһада хэрэглэхэ ушарнууд дайралдаһан байна.

Мүнөө тус уулзалгануудай түгэсөөд байхадань, тэрэнэй дүнгүүд дэлхэйн олониитын онсо анхарал доро байна. Юун болоо гээшэб, уулзалга юу үгөөб, тэрэнэй һүүлдэ дэлхэй хайшаа болохоб гэһэн асуудалнууд бултаниие һонирхуулна.

Дэлхэйн политикын гол шухала асуудалнуудые, буу зэбсэг үрдилдэн гаргалгые, ядерна буу зэбсэг хуряалгые Рейкьявигта болоһон уулзалгын зүбшэхэ гол зүйл болгохые бидэнэр оролдоһон байнабди. Үнэн дээрээ тиимэшье байгаа.

Энэ хэрэгтэ иимэ. Үсэд байһанаймнай шалтагаанууд ямар болоноб? Энээнэй шалтагаанууд хадаа манай дотоодын бэрхэшээлнүүд гэжэ хилын саана ходо хэлсэдэг. Буу зэбсэг үрдилдэн гаргалгые экономическа талаһаа тэсэжэ шадахгүй хүсэ шадалаа һалахадаа, Баруунай урда һүгэдэхэ баатай болохо гэжэ тэндэ тоолодогшье ха юм. Нэгэ бага түрилтээ шангадхаха, хүсэнэй аргаар даралтаяа улам арьбадхаха хэрэгтэй гээдшье хэлсэдэг. Манай уулзалгын һүүлдэ эгээл энэ бодол США-гай президентын хэлэһэн үгэ соо элеэр дуулдана һэн.

Иимэ түсэбүүд элһэн дээрэ тогтоогдонхой, гэбэшье ёромуута политическэ шиидхэбэринүүдые абхуулжа болохо хадаа угаа аюултай гэжэ би нэгэтэ бэшэ хэлэхэ баатай болоошо һэм. Манай урдахи шиидхэгдээгүй зорилгонуудые бидэнэр өөһэдөө һайн мэдэнэбди. Тэдэнэр манда бии, тэдэнээ нюулта нөөлтэгүйгөөр зүбшэн хэлсэдэгбди, шиидхэдэгбди. Энэ талаар бидэнэртэ өөһэдын түсэбүүд бии, өөрын хандалгашье бии, партиин болон арадай хамтын эрмэлзэл баһал бии. Юрэнхыдөө хэлэхэ байнаб, мүнөө Совет орон нягта жагсаалаараа, арадай политическэ эдэбхеэр хүсэтэй. Иимэ хараа шэглэл баримталагдаха, тиихэдээ манай обществын хүсэн саашадаа улам ургаха болоно. Өөһэдыгөө хэзээдэшье хамгаалжа шадахабди. Хэрэгтэй болоо һаань, ямаршье харата ябуулгада харюу үгэхэ арга боломжонуудтайбди. Энээн тухай совет арад мэдэнэ, энээн тухай бүхы дэлхэй дээрэ мэдэхэ ёһотой. Гэбэшье хүсэ шадал туршалгын наадануудые наадахаяа һананагүйбди. Мүнөөнэй ракетно-ядерна үе сагта энэмнай угаа аюултай хэрэг ха юм.

Уласхоорондын харилсаануудта тогтоод байһан тогтуурингүй байдал гэнтэ ерэмээр үхэлдэ доройтон унаалга асаржа болохо гэжэ бидэнэр мэдэнэбди. Ядерна доройтолгоһоо хажуу тээшээ ошоходо туһатай бодото, бүтэмжэтэй алхамууд хэрэгтэй болоод байна. Уласхоорондын харилсаануудые эрид арюудхахын тулада совет-американ хамтын хүсэл оролдолго, бүхы дэлхэйн нэгэдэлэй эрмэлзэл хэрэгтэй.

Эдэ зорилгонуудые түйлахын тулада президент Рейганэй уулзаха тухай зүбшөөлөө үшөө үгөөдүй байхадань, совет хүтэлбэри бэлэдхэлэй асари ехэ хүдэлмэри ябуулаа. КПСС-эй ЦК-гай Политбюро болон ЦК-гай секретариадһаа гадна гадаадын хэрэгүүдэй болон обороны министерствэнүүд, бусад албан зургаанууд, эрдэм ухаанай түлөөлэгшэд, сэрэгэй экспертнүүд, промышленностиин элдэб һалбаринуудай түлөөлэгшэд энэ хэрэгтэ хабаадалсаһан байха юм. Рейкьявигта манай баримталха һанамжа бодомжонууд хадаа манай ханинартай, социалис оронуудай хүтэлбэрилэгшэдтэй нэгэтэ бэшэ зүбшэһэнэй үндэһөөр бүрилдүүлэгдээ. Тус уулзалгые залан шууд удхатай болгохые, холын хараата дурадхалнуудаар баяжуулхые оролдообди.

Иигээд уулзалга тухай—тэрэнэй хайшаагаар үнгэрһэн тухай. Энээн тухай юундэ хөөрэхэ хэрэгтэйб гэхэдэ, нэн түрүүн Рейкьявигта уулзагшадаймнай энэ хэрэг тухай буруугаар харуулһаниие тодо болгожо, үнэн байдал элирүүлхэ, гэбэшье гол түлэбтөө та бүгэдэндэ энээн тухай хөөрэжэ, саашадаа юу хэхэеэ байһан тухайгаа дуулгаха дуран хүрэнэ.

Президент Р. Рейгантэй түрүүшымнай уулзалга субботын үдэр 10 час 30 минутада захалаа. Иимэ ушарнуудта заабол хэгдэдэг бэе бэеэ мэндэшэлэлгын болон корреспондентнүүдтэй ойр зуура соо хөөрэлдэһэнэй удаа бидэнэр нюур нюурааран, гансал оршуулагшадтаяа үлөөбди. Юрэнхы байдал тухай, манай оронуудай хоорондохи харилсаануудай хайшаагаар бүрилдэжэ байһан тухай һанамжаараа андалдаад, зүбшэн хэлсэхэ асуудалнуудаа тодоруулсабди.

Шиидхэхын тулада эндэ уулзаһан гол асуудалнуудаар манай дурадхалнуудые шагнажа абахыень би президентые гүйгааб. Тэдээн тухай пресс-конференци дээрэ дэлгэрэнгыгээр хэлээ һэм. Зүгөөр богонихоноор һануулһууб.

Хэлсээнүүдэй стол дээрэ **бүхэли багсаа тон ехэ хэмжээнүүдые** абаха дурадхалнууд табигдажа, тэдэнэр үнэхөөрөө абтаа хадаа хүн түрэлтэнэй ажамидаралда тон шэнэ үе саг — ядернабэшэ үе саг ерэхэ байгаа. Дэлхэй дээрэхи байдалые эрид хубилгаха арга боломжонууд тэдээн соо бии байгаа, бодото дээрээ иимэ байдал түйлаха гээшэ хажууда мэтэ үзэгдөө. Юуб гэхэдэ, ОСВ-1, ОСВ-2 болон бусад хэлсээнүүд соохидол гансал ядерна буу зэбсэгүүдые хизаарлалга тухай бэшэ, харин яһала богони болзор соо тэдэниие бүхыдэнь усадхаха тухай хэлэгдэжэ байгаа ха юм.

Түрүүшымнай дурадхал стратегическэ добтолхы буу зэбсэгтэ хабаатай байгаа. Түрүүшын табан жэл соо тэдэниие 50 процентээр хорооходоор бэлэн байһан тухайгаа би мэдүүлээб. Онсолходо, газар, уһан дээрэ, агаарта байһан стратегическэ буу зэбсэг хоёр дахинаар хороогдохо ёһотой байгаа юм. Стратегическэ буу зэбсэгэй тоодо манай оронии буудажа шадаха американ дунда зайгай ракетэнүүдые болон тэдэнэй түрүү зэргэдэ тодхогдодог хэрэгсэлнүүдые оруулхагүй гээд зүбшөөхэдөө, бидэнэр американ таладаа горитой буулта хэһэн байнабди. Манай хүндэ ракетэнүүд тушаа американецүүдай һанаагаа зобонги байһаниие хараада абахаар баһал бэлэн байгаабди. Манай байгша оной январиин 15-да дурадхаһанай ёһоор стратегическэ буу зэбсэг бүхыдэнь үгы хэхэ гэһэн дурадхал бидэнэр баримталаабди.

Манай хоёрдохи дурадхал дунда зайда хэрэглэгдэхэ ракетэнүүдтэ хабаатай һэн. Европодо байһан совет болон американ иимэ ракетэнүүдые бүхыдэнь усадхаха дурадхал би президентдэ оруулааб. Тиигэхэ зуураа бидэнэр хуушанайнгаа эрилтэнүүдһээ арсажа, Великобританиин болон Франциин ракетно-ядерна буу зэбсэг хараада абтахагүй гэжэ мэдүүлээбди. Европодо шахардуу байдал һуларуулхада нүлөөлхэ зам нээхэ, ядерна аюулай урда энэ түбиин арадуудай һүрдэн айжа байха ябадал болюулха, тиигэжэ саашаа дабшаха—ядерна бүхы буу зэбсэг усадхаха хэрэг түйлаха һанал бодолтойгоор эдэ бүгэдэ дурадхалнуудые оруулһан байнабди. Манай талаһаа ехэ зүрхэтэй алхам энэ болоно гэжэ зүбшөөхэ байхат.

Ямар арсалтанууд байхаб гэжэ уридшалан мэдэжэ байһан хадаа 1000 километр холо буудадаг ракетэнүүдээ буудахагүй болгоод, саашанхи хуби заяан тухайнь хэлсээнүүдые хэхээр бэлэн байһан тухайгаа хэлээбди. Манайороной Ази түбидэхи дунда зайда буудадаг ракетэнүүд тухай хэлэхэ болоо һаа, президент Рейганэй «бүхы талын вариант» соо тэдэнэр тухай асуудал ходо гарадаг, иимэ байна: бидэнэр эдэ ракетэнүүд тухай хэлсээнүүдые сег дары эхилхээр бэлэн байһанаа дуулгаабди. Бултанай хараһаар энэшье асуудалаар манай оруулһан дурадхалнууд ехэ хэмжээнэй байхаһаа гадна асуудал шиидхэхэ замуудые нээнэ гээшэ.

Түрүүшынгээ уулзалгын үедэ минии президентдэ табиһан **гурбадахи асуудал** манай дурадхалнуудай багсаада ехэ зохидоор тааран ороһон байна. Энэ хадаа мүнөө хүсэндөө байһан ракетэнүүдтэ **эсэргүү обороно тухай ба ядерна туршалгануудые болюулха** тухай хэлсээн мүн болоно. Хэрбээ шэнэ шатада гаража, ядерна буу зэбсэгүүдые эрид хороолгын, тиигээд тэдэниие усадхалгын эхилээ хада өөһэдыгөө элдэб хүлеэгдээгүй юумэнһээ аршалха хэрэгтэй гэһэн һаналһаа бидэнэр уламжалаабди. Юуб гэхэдэ, мүнөө болотор манай ороной обороны гол зэбсэг байһан буу зэбсэг тухай хэлэгдэнэ ха юм. Тиимэһээ буу зэбсэг хуряалгын үедэ тэнсүүри һалгаахаар бүхы арга боломжонуудые зайсуулха, сэрэгэй булюу байдал хангамаар шэнэ түхэлэй буу зэбсэг зохёон бии болгохо хэрэг зайсуулха хэрэгтэй гээшэ. Иимэ хараа шугам тон зүб, залан шууд гэжэ бидэнэр тоолонобди.

Ракетэдэ эсэргүү обороно тухай 1972 оной болзоргүй хэлсээе залан сэхээр сахилгын горитой удха шанартай байһан тухай бидэнэр батаар мэдүүлээбди. Энэ хэлсээнэй гүйсэдхэлые батадхахын тулада стратегическэ буу зэбсэг усадхалгын арбан жэлэй турша соо тус хэлсээнһээ гараха эрхээ хэрэглэхэгүй гэһэн уялга Холбоото Штадууд болон Советскэ Союз абаха ёһотой гэжэ президентдэ бидэнэр мүн лэ дурадхаабди.

СОИ гэһэн программатай, онсолходо замбуулинай буу зэбсэгтэй президентын өөрөө холбоотой боложо, энэ талаар ехэ бэрхэшээлнүүдтэй США-гай захиргаанай дайралдаһаниие хараада абаад, энэ талаар туршалгануудые болюулагты гэжэ бидэнэр дурадхаагүйбди. Гэхэтэй хамта ракетэдэ эсэргүү обороноор хэгдэһэн шэнжэлгэнүүд болон туршалганууд лабораториһоо гадаа тээ гаргагдаха ёһогүй гэһэн эрилтэ жэншэдгүй дүүргэгдэхэ зэргэтэй. Энэ хизаарлалга хадаа США-дашье, Советскэ Союздашье хабаатай.

Бидэнэрые шагнаха зуураа президент ажаглалтануудые хэдэг, зарим юумые тодорхойгоор ойлгуулжа үгэхые гүйдаг байгаа. Хөөрэлдөөнэй үедэ хиналта тухай асуудал эридээр табижа, ядерна эрхэ байдалтай тэрээнээ нягтаар холбообди, энэ байдал онсо харюусалгатай байха эрилтэ табина гэжэ мэдүүлээбди. Хэрбээ хоёр ороной ядерна буу зэбсэг хуряалгын замда гараа һаань, Советскэ Союз энэ талаар хиналтаяа улам хатуужуулха гэжэ би хэлээб. Энэ хадаа бодото байдалһаа үндэһэтэй, бүхы юумэниие хараада абаһан, залан шууд байха зэргэтэй. Тэрэ хадаа хэлсээнэй жэншэдгүй дүүргэгдэжэ байһаниие харуулха, хаанашье ошожо хинаха, шалгаха эрхэ олгоһон байха ёһотой.

Президент абаһаар буруушаагаагүй гэжэ, нүхэд, таанадта хэлэхэ ёһотойб. Тэрэ бүри иигэжэ хэлээ: «Мүнөө манда танай найруулагша зүйл бидэндэ найдал түрүүлнэ». Гэбэшье тэрэ хөөрэлдөөндэ хабаадагшад (харин эдэ асуудалаар нүхэр Шеварднадзешье, господин Дж. Шульцшье хөөрэлдөөндэ оролсоод байгаа) бага зэргэ марган татаһаниинь манай анхаралда ороһон байна. Гэхэтэй хамта тэдэнэй зарим тэды хэһэн ажаглалтануудта һэжэг түрэлгэ, буруушаалганууд дары үзэгдөө һэн. Президент госсекретарь хоёр һаналай алгасал, зүбшөөнгүй байлга тухай тэрэ сагтаа хэлэжэ эхилбэ. Тиин эдэ үгэнүүдтэнь Женевэдэхи хэлсээнэй һүүлээр олон һарын туршада манай дуулаһан танил хуушан абянууд эли тодоор дуулдаа гэбэл: стратегическэ ядерна буу зэбсэгүүдэй талаар элдэб эсын доодын шатанууд тухай, Европодохи ракетэнүүдэй талаар «забһарай вариант» тухай, мүн бидэнэй, Советскэ Союзай СОИ-до хабаадаха, тиигэжэ мүнөө байгаа ПРО тушаа договорые ямаршьеб шэнэ договороор һолихо тухай, мүн энэ мэтээр олон ондоо юумэн тухай манда һануулһан байна.

Би гайхажа байһан тухайгаа хэлэбэб. Иихэдээ юун болоно гээшэб? Бидэнэр Европодо американ «ноль» гэдэгые абаха, тиигээд Азидахи дундуур зайн ракетэнүүд тушаа хөөрэлдөө хэжэ эхилхэ гэжэ дурадханабди, харин Та, господин Президент, өөрынгөө урид баримталжа байһан һанамжаһаа арсажа байнат. Энэ ойлгогдоногүй.

ПРО тушаа хэлэбэл, энэ үндэһэн шухала, гол хэлсээе зандань үлөөжэ, улам батадхахые бидэнэр дурадханабди, харин Та тэрээнһээ арсажа, ямаршьеб шэнэ договороор һолихые дурадханат, тиигэжэ ОСВ-2 гэдэгһээ арсаһанайнгаа һүүлээр стратегическэ тогтуурита байдалые хамгаалжа байгаа энэ оньһыешье һандаргахые дурадханат. Энэ баһал ойлгосогүй байна.

СОИ-ншье талаар байгаа түсэбүүд тушаа ойлголсоо һэм бшуубди гэжэ би хэлэбэб. Хэрбээ США ПРО-гой талаар гурбан дабхар системэ замбуулинда байгуулаа һаань, бидэнэр энээндэнь харюусахабди. Гэбэшье ондоо юумэн манай һанаа зобооно: СОИ хадаа буу зэбсэгые шэнэ оршомдо шэлжүүлһэн ябадал болохо байгаа, харин энэнь стратегическэ байдалые тогтууригүй болгожо, мүнөөнэйхиһээнь бүри муу болгохо бшуу. Хэрбээ США-гай уг зорилгонь тиимэ юм һаань, тэрээн тухайгаа тиигэжэл хэлэхэ хэрэгтэй. Зүгөөр хэрбээ таанадай өөрынгөө арадта, бүхы дэлхэйдэ тогтууритай аюулгүй байдал үнэхөөрөө байгуулха гээ юм һаатнай, Америкын баримталжа байгаа һанамжань бүри яашье таарахагүй байна.

Би Президентдэ сэхэ нигэжэ хэлээб: Бидэнэр шэнэ ехэ дурадхалнуудые оруулаабди, харин Та бүгэдэндэ нилээд хашартай болошоһон, ямаршье юумэндэ хүргэхэгүй юумэеэ мүнөө дабтаһаар лэ байнат. Господин Президент, манай дурадхалнуудые үшөө дахин анхаралтайгаар хаража үзөөд, тэрэнэй зүйл бүхэндэнь харюу үгыт гэжэ би Таниие гүйнаб. Тиигээд бүри Москвада бэлэдхэгдэһэн, англи хэлэндэ оршуулагдаһан, хэрэгтэй боложо болохо директивэнүүдэй проект тэрээндэ барюулбаб. Хэрбээ гол шухала асуудалнуудаар үгэеэ ойлголсоо һаа, бидэнэр **хэлсээнэй гурбан проектнүүдые** бэлэдхэхын тулада тэдэ заабаринуудаа гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдтэ болон бусад зургаануудта дамжуулан үгэхэ байгаа бшуубди. Тиигээд минии США ошохо үеэр тэдээндэ гар табижа болохо байгаа.

Үдэрэй хоёрдохи хахадта бидэнэр дахин уулзаабди. Президент забһарлалгын үедэ найруулан бэшэһэн һанамжаяа тунхаглаба. Тезд түрүүшын үгэнүүдыень шагнаад байхада, пресс-конференци дээрэ минии хэлээшээр, Женевэдэхи хэлсээнэй үрэ дүнгүүдые һүнөөмөөр үнеэхил хашартай хуушан үгэнүүдээ дабтажа байна гэжэ эли болошобо. Элдэб эсын забһарай вариантнууд, тоонууд, дунда, доодо шатанууд гэхэ мэтэ тухай хэлэгдээд, түгшүүрилые һуларуулха гэжэ багаханааршье һаа эрмэлзэһэн, халташье һаа урагшаа дабшахые хүсэһэн бүри нэгэшье шэнэ бодол, нэгэшье һэгээтэй хандаса, нэгэшье һанал хэлэгдээгүй һэн.

Американецууд оройдоо һулһаадии хооһон Рейкьявик ерээ гэжэ нүхэдүүд, эли болобо. Тэдэнэр эндэһээ өөһэдтөө хэрэгтэй юумые түүжэ абаад лэ, орондонь юушье үгэнгүйгөөр ошохо хүсэлэнтэй гар хооһон ерээ гэжэ һанахаар байба.

Байдал ехэл гашуудалтай болобо.

Американ Президент үрэ ехэтэ, найдал түрүүлмэ, хэлсээнүүдтэ үнэхөөрөө һайн түлхисэ үгэхэ зорилгоор гол шухала асуудалнуудые бад байса гүндүүгээр шиидхэхээр бэлэн бэшэ, энээндэ туһалха хүсэлэнгүй байшаба. Харин дары сагтаа, хойшолуулангүй уулзая, урялал бэшэг соогоо ядерна буу зэбсэгүүдые хуряаха тушаа хэлсээнүүдтэ хоёр ороной дээдэ хүтэлбэрилэгшэдэй зүгһөө хүсэтэй түлхисэ үгэел гэжэ би Президентые бэшэг соогоо уряалһан байгааб.

Манай дурадхалнууд нүгөө талын аша туһые хараада абаһан, һайса бодожо үзэгдэһэн дурадхалнууд гэжэ этигэһэн тула бидэнэр уулзалгада эрид хубилалта хэхэ гэһэн эрмэлзэлһээ арсахагүй гэжэ шиидээ һэмди. Элдэб олон лаблаһан асуудалнуудай һүүлээр стратегическэ буу зэбсэгээр халта һэгээ үзэгдэбэ. Энээниие һамбаашалан, бидэ эбсэхэ талаар үшөө нэгэ ехэ алхам хэбэбди. Би Президентдэ иигэжэ хэлэбэб: Таанадайшье, манайшье мэдэрһэн добтололгын стратегическэ гурбан янзын буу зэбсэг бии байна. Эдэ хадаа газар дээрэ тодхогдодог ракетэнүүд, эдэ—уһан дорохи стратегическэ онгосонууд, мүн эдэ—стратегическэ бомбардировщигууд болоно. Тиигээд эдэ гурбан янзын буу зэбсэгэй зүйл бүхэниинь 50 процентээр хорооел. Тиигэбэлнай элдэб эсын доодо, бүри доодо шатанууд тухай юумэн хэрэггүй, элдэб тоололгонууд хэрэггүй болохо ха юм.

Үни удаан үгэ буляалдаһанайнгаа һүүлээр энэ асуудалаар үгэеэ ойлголсобобди.

Һүүлээрнь дундуур зайда хэрэглэгдэхэ ракетэнүүдээр үгэ буляалдалга эхилбэ. Американецууд забһарай вариант гэдэгые үсэд нэтэрүүгээр хамгаалба. Энээн сооньюун гэжэ хараалагданхайб гэхэдэ, Европодохи тэдэнэй ракетэнүүдэй зарим хубинь, тэрэ тоодо «Першинг-2» гэдэгүүд үлөөгдэхэ, тиихэдээ манайшье СС-20 мүн лэ үлөөгдэхэ ёһотой юм. Бидэнэр энээниие эрид буруушааһан байнабди. Юундэ тиигээбибди гэжэ би хэлээ һэм. Европые ядерна буу зэбсэгһээ сүлөөлхөөр, тэрэниие ядерна талаар барисаанда байгша бэшэ болгохоор болоо бшуу. Гэтэр үни удаан сагта магтан һайрхаһан өөрынгөө «нулевой вариант» гэдэгээр Президентын буруушаахань ехэл бэрхэтэй байба. Тиигэбэ ябашье Азидахи союзнигууд тухайгаа онсо анхарал оролдолго гаргаһан хэбэртэйгээр тус асуудалаар үгэеэ ойлголсолгоёо буруутуулха гэжэ американецуудай һэдэһэниинь элеэр харагдаа һэн.

Энээн тушаа американ талаһаа элдэб найргүй юумэн ехээр хэлэгдээ һэн. Тэрээниие эндэ бүгэдыень дабтахань аягүй байна. Тиигээд энэ асуудалааршье бидэнэрэй тэдэнэй һанал дэмжэн, үшөө нэгэ алхам хэхэдэмнайл, хэрэг һайжаржа эхилһэн байна. Бидэ иимэ найруулгые зүбшөөгөөбди гэбэл: Европодо ракетэ байхагүй, харин манда зүүнтэймнай дунда зайн ракетэнүүдтэ зуу зуун боезарядууд, харин тэрээндэл адли США-гай дэбисхэр дээрэ американецуудта мүн лэ тэды шэнээн байха. Гол шухалань юун бэ гэхэдэ, Европо түбиие ядерна ракетэнүүдһээ сүлөөлхэ тухай үгэеэ ойлголсогдоо.

Тиимэ болохолоороо, дунда зайда хэрэглэгдэхэ ракетэнүүд тухай асуудалааршье зүбшөөлөө түйлаһан байнабди. Ядерна буу зэбсэг хуряалгын энэ шэглэлээршье шухала дабшалта хэгдээ бшуу. Һайн үрэ дүнгүүдые түйлаха гэһэн нэтэрүү шанга манай эрмэлзэлһээ американ захиргаан хулжажа шадаагүй.

Зүгөөр ПРО тухай, мүн ядерна тэһэрэлгэнүүдые хорихо тухай асуудал үшөө үлөөд байгаа бшуу.

Удаадахи үдэрын, воскресенидэ манай гурбадахи хөөрэлдөөндөө уулзахымнай урда тээ (программын ёһоор, энэмнай һүүлшын хөөрэлдөөн болохо байгаа) манай болон американ талаһаа хоёр бүлэг экспертнүүд бүхэли һүни хүдэлмэрилһэн байна. Президенттэй хэгдэһэн энээнэй урдахи хоёр уулзалга дээрэ хэлэгдэһэн бүгэдые тэдэнэр тон нарин нягтаар шэнжэлжэ үзөөд, һүниин туршада үгэ буляалдаһанайнгаа үрэ дүнгүүдые тус тустаа намда болон Президентдэ элидхэһэн байна.

Дүнгын иимэ байгаа: **добтолхы стратегическэ буу зэбсэгүүдээр болон дунда зайн ракетэнүүдээр** хэлсээнүүдые зохёожо эхилхэ **арга боломжо бии болобо.**

Иимэ эрхэ байдалда ПРО тушаа договор гол шухала удха шанартай болобо. Тэрэнэй үүргэнь бүришье шухала болоо һэн. Буу зэбсэг үрдилдэн бүтээлгые яажашье һаань, мүнөө хүрэтэр барижа байһан юумые һандаргажа болохо аал гэжэ би хэлэбэб. Хэрбээ мүнөө стратегическэ болон дундуур зайн ядерна зэбсэгые хороожо эхилхэдэмнай, энэ туршада тогтууритай ба адли тэгшэ байдалые һүйдхэһэн шэнэ хэрэгсэлнүүдые хэншье бии болгохогүй гэжэ хоёр тала лаб этигэнги байха ёһотой ха юм. Тиимэһээ ядерна буу зэбсэгэй усадхагдаха ёһотой болзор тогтоохо гээшэ бүхы ушар байдалһаа гарана гэжэ би хэлэһэн байнаб. Энэ болзор арбан жэлээр тогтоохо гэжэ бидэ дурадхаабди. Энэ туршада соведшье, американшье тала ПРО тушаа договорһоо гараха эрхээ хэрэглэхэ ёһогүй. Харин тэдэнэр тиимэ эрхэтэй бшуу. Мүн энэ туршада шэнжэлэлгэ болон туршалганууд гансал лабораторинуудта хэгдэхэ ёһотой. Тиигээд юундэ имагтал арбан жэл бэ гэжэ таанар ойлгоо ёһотойт гэжэ һананаб. Энэ дэмы бэшэ. Эндэ юумэн үнэн сэхээр, юрынхеэр бодомжологдоһон. Түрүүшын табан жэлэй туршада стратегическэ зэбсэгүүдэй түрүүшын 50 процентнь хороогдоно, хоёрдохи табан жэлэй туршада хоёрдохи хахадынь хороогдоно. Тиихэдээ арбан жэл болоно.

Энээнтэй дашарамдуулан, ядерна тэһэрэлгэнүүдые гүйсэд, эсэслэн хорихо тухай хэлсээ зохёон найруулха зорилгоор ядерна тэһэрэлгэнүүдые болюулха тухай дүүрэн хэмжээгээр хэлсээ хэжэ эхилхыень манай харюусалгата түлөөлэгшэнэртэ даалгая гэһэн дурадхал би оруулбаб. Харин иимэ хэлсээнэй бэлэдхэгдэжэ байха үедэ ядерна тэһэрэлгэнүүдтэ хабаатай гол бэшэ асуудалнуудыешье ябууд шиидхэжэ болохо байгаа. Бидэнэр эндэшье нугархай байжа, асуудалнуудые бүтэмжэтэй тээшэнь шиидхэхээр һанамжа баримталһан байнабди.

Тезд тэрэнэйнгээ харюуда үнеэхил Женевэдэ болон тэрэнэй олониитын үмэнэ хэлэдэг һайн мэдээжэ болоһон үгэнүүдые Президент Рейганһээ дахин дуулаабди. СОИ гээшэ хамгаалалгын системэ мүн; хэрбээ бидэнэр ядерна зэбсэг усадхабал, ямар нэгэн тэнэг тэншүү хүнэй гарта тэрэнэй орошоо һаань, хайшан гэжэ бэеэ хамгаалха зонбибди; СОИ-ын талаар хэгдэжэ байгаа хүдэлмэриин үрэ дүнгүүдтэй тантай хубаалдахаар бэлэмди гэжэ байжа хэлэһэн байна. Энэ һүүлшын ажаглалтадань би иигэжэ хэлэбэб: Господин Президент, энэ хэлээшыетнай—СОИ-ын талаар хэгдэжэ байгаа хүдэлмэриин үрэ дүнгүүдтэй бидэнтэй хубаалдахабди гэжэ хэлэһыетнай үнэн сэдьхэлһээ хэлэгдэһэн үгэнүүд гэжэ һанахагүй байнаб. Таанар мүнөө нефтиин түхеэрэлгэеэшье гү, али һүнэй заводуудай түхеэрэлгэ манда үгэхэ дурагүйт, тиимэ аад, СОИ-гоор хэгдэһэн шэнжэлгэнүүдээ манда үгэхэбди гэһэн үгэдэтнай бидэнэрые этигэхэ гэжэ яажа һананабта. Тиихэ болоо һаа, энэмнай «хоёрдохи американ революци» болохо һэн, харин революци гээшэмнай тиимэ олон болодог юумэн бэшэ ха юм. Тиигээд Президент Рейгандэ хэлэбэб: Бодото байдалһаа үндэһэлдэг, ашаг үрэ тухайгаа бодомжологшод байял даа. Тиигэбэл найдамтай. Даншье һаа шухала зүйлнүүд тухай хөөрэлдэнэ бшуубди.

Энээгээр дашарамдуулан хэлэбэл, үсэгэлдэр, СОИ-ын талаар баримталһан һанамжаяа зүбтүүлхые оролдон, Президент иигэжэ мэдүүлээ: Америкэ болон тэрэнэй союзнигуудай совет ракетнэ сохилтодо ортохогүйн тулада энэ программа намда хэрэгтэй гээ. Эндэ тэнэг тэншүү хүнүүд тухай дурдахаяа бс лёод байна гэжэ харана «Совет аюул» гэдэг дахи гаргагдаба.

(Түгэсхэлынь 3-дахи нюурта).

1986 оной октябр...

...С-эй ЦК-гай ...ИТБЮРОДО

...Политбюрогой заседани октябриин 14-дэ ...ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр М. С. ...Президент Р. Рейгантэй Рейкьявигта ...нууд тухай мэдээсэл тэрээн дээрэ хэбэ. ...дэдэ тушаалта хүтэлбэрилэгшэдэй уул...дын ажабайдалда, буу зэбсэгүүдые бүтээн ...түлөө ядерна зэбсэг хорихын ба усад... бүмбэрсэг дэлхэйе дайнай аюулһаа зай... түлөө тэмсэлдэ шухала үйлэ хэрэг болобо ...тэмдэглээ. Энэ уулзалга дээрэ совет талын ...сэхэ, ямаршье нюусагүй байгаа. Энэ ...адли тэгшэ эрхын ба аюулгүй байдалай гол ...өөлөө, хоёр ороной, тэдэнэй союзнигуудай, ...арадуудай аша туһые хараада абаа, ракет... зэбсэгэй үе сагта бодото байдалһаа үндэһэ... хандасын, шэнэ ёһоной ухаан бодолой ...жэшээ болоо.

...охые үнэн зүрхэнһөө хүсэжэ байһанаа мэ... шэнэ шухала дурадхалнуудые оруулба. ...ерикан талын һанаатаа зобожо байһые гүйсэд ...абаһан дээрэһээ стратегическэ добтолхы ...хороохо, саашадаа бүрин хүсэдөөр усад... дундуур зайда хэрэглэгдэхэ ракетэнүүдые ...ын гол шухала асуудалнуудаар үгэеэ ойл...огохо байгаа. Эдэ дурадхалнуудые бэелүүлгэ ...харилсаае хүгжөөлгэдэ эрид хубилалта түй... дайнай аюулые усадхахын, уласхоорондын ...гэшүүдэй хоорондохи амгалан тайбан харил... тула арга боломжонуудые нээхэ байгаа.

...нуудаар түйлагдаһан үгэеэ ойлголсолгые хо... болгожо, баталан абажа шадаагүй байһа...аар. ПРО-гой гуримые бэхижүүлһэнэй, хоёр ...хабаатай зохихо уялгануудые абаһанай ашаар ...ойлголсолгонуудые бэелүүлхын тула таарам... байдал байгуулхые американ захиргаанай үсэд ...дурагүйдэлгэ эсэсэй эсэстэ энээнэй ори ганса ...болбо. Иимэ ябадалынь СОИ гэдэг программа ...табиһан шэнжэтэй юм гэһэн Вашингтоной мэ... ехээр һэжэглэхые баадхана. Һэлмэ жадын ...аань, халхабша хуягай хэрэггүй байһаниинь ..., бүхы юумэнһээ ойлгоходо, энэ програм...зорилготой хэбэртэй.

...Рейгантэй уулзалга дээрэ нүхэр М. С. Гор...ажал ябуулгые КПСС-эй ЦК-гай Политбюро ...шэнэ оршон байдал байгуулагдаба. ядерна ...хын түлөө тэмсэл бүри үндэр дээдэ шатада ...өө ядерна буу зэбсэгүүдые адли тэгшээр ...хүсэдөөр усадхаха зорилготой хүсэлэл орол... гаргаха шухала гэжэ тэмдэглэбэ. Энээнтэй ..., харилсаа холбоогоо, мүн Рейкьявигта най...ойлһон үндэһэ һуури дээрэ ядерна ба зам... зэбсэгүүдэй бүхы асуудалнуудаар хөөрэлдөө... тоодо Женевэдэхи хөөрэлдөөнүүдые үргэлжэ... гэжэ заагдаа.

...найрамдалай асуудалнуудые бүтэмжэтэй һай... тула энэ түүхэтэ арга боломжые хараада ...гаарнь гараха гээшэ аюултай алхам болоно. ...мжые хэрэглэхын тула бүхы юумэ хэхэ шуха... СССР-эй болон США-гай арадуудай үндэһэн ...бүхы хүн түрэлтэнэй аша туһада харюусана.

...болоһон уулзалгын дүнгүүдтэй дашарамдуу... сэхэ хараа шугамые бэелүүлхэ талаар шэг... гадаадын политическэ тодорхой хэмжээ ябуул... ЦК-гай Политбюрогой заседани дээрэ зүб..., һайшаагдан абтаба.

...ӨРЭЛДӨӨНҮҮД ...ТЭЛЖЭЛЬӨӨР

...СОЮЗНА РЕЙДЫН ДҮНГҮҮД

...ТҮРГЭНӨӨР АШАГЛАЛГАДА ОРУУЛХА

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

СЪЕЗДЫН ХАРАА ШЭГЛЭЭР

ЭДЭБХИЖҮҮЛХЭ, ҺАЙЖАРУУЛХА

Партийна хүдэлмэриие шэнэдхэн хубилгалгые алишье талаһаань эбэжэ хараа һаа, нэн түрүүн кадрнуудай асуудал болоно. Урданһаа энэ асуудалда ехэ анхарал хандуулагдадаг байгаа. Гэбэшье манай ажабайдалай эрид хубилжа байһан мүнөө сагта энэ бүришье ехэ удха шанартай. Партийна организацинуудта кадрнуудтай ябуулха хүдэлмэриин онол арганууд бии. Жэшээнхэдэ, КПСС-эй Уставай эрилтэнүүдые дүүргэжэ таһалбар коммунистнуудай тоосоо шагнаха хэрэг ехэ эше үрэ ехэтэй гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Коммунистнуудтай зөөрэлдэжэ, тэднэй сэтгэхэ асуудал үргэнөөр хэрэглэгдэжэ болоно байна. Тиихэдэ коммунистнуудай характеристикэ партийна суглаанууд дээрэ батлаха ябадал үндэр сэтгэлтэ хүртэнхэй.

Хүтэлбэрилхы кадрнуудтай ябуулха хүдэлмэриие нэрлүүллэн һайжаруулха талаар партиин обком ехэ хүдэлмэри ябуулна. Һүүлэй үедэ энэ асуудал хэдэн дахин зүбшэн хэлэгдээ. Бүри һаяхан Сэлэнгын совхозой парткомой хүтэлбэрилхы кадрнуудтай ябуулдаг хүдэлмэри тухай асуудал партиин обкомой эмхидхэлэй-партийна хүдэлмэриин таһагай заседани дээрэ зүбшэгдэбэ.

Тус совхоз район соогоо томо ажахынуудай нэгэн юм. Һүүлэй жэлнүүдтэ бирагүй дүнгүүдтэйгээр хүдэлжэ байна. Үнгэрһэн табан жэлдэ гэнсэн гүрэндэ һү худалдаха түсэб дүүргэгдээ. Гүрэндэ мяха, ороохо, ноохо худалдаха даабаринууд дүүргэгдээгүй. Энэшье жэлдэ эрид хубилалтанууд болоогүй. Илангаяа хонид гэрэалиа.

Иимэ байдалай гол шалтагаан гэхэдэ, совхозой дирекци, партком кадрнуудые шэлэн абаха, үйлэдбэриин гол участогууд дээрэ хүбэериин табиха хүдэлмэриие һулараулаа. Һүүлэй хэдэн жэлэй туршада ахамад зоотехник 4 удаа һэлгэгдэбэ. Гурбан зоотехникнүүд З. Д. Дамбаев, Г. П. Болонев, Н. А. Тугаринов гэгшэд удаа дараалан һэлгэгдээ. Эндэһээ мал ажалые хүгжөөхэ, еша үрыень дээшэлүүлхэ талаар хүдэлмэриин хэр ябуулагдажа байһые ойлгохоор ааб даа.

Мүнөө совхозой ахамад агрономой тушаалда В. С. Сотнев жэлэй туршада ажаллажэ байна. Тэрэ Б. Д. Харульчиевые һэлгээ юм. Тэрэ совхозой агрономическа албание хүтэлбэрилжэ шадаагүй, өөрөө даалгагдаһан ажалдаа хайшаа хэрэгээр хандадаг байгаа. Мүн баһа ооро журам муутай байна. Гэбэшье юумэн гэхэдэ, байгша оной март һарада парткомой баталһан хүтэлбэрилхы тушаалда дэбжүүлэгдэхэ хүнүүд соо үнөөхи Б. Д. Харульчиевэй бэшээтэй.

Совхозой отделенинүүдтэ хүтэлбэрилэгшэдэй хүдэлмэридэ ехэ дутагдалнууд бии. Совхозой дирекци, партком ахалагшад хонишодоо хүдэлэх хүнүүдые шэлэн абаха хүдэлмэриие һулараулаа. Ушар иимэһээ энэ хариуусалгатай хүдэлмэридэ дайралдаһан элдэб хүнүүд табигдана. Энэнһээ боложо, хонид оноо гарзална юм. Гэхэ 1985 ондо 7069 толгой хонин гарзадаа ороо. Байгша ондо 3830 толгой хурьгад үхөө. Энэ һалбарине һайжаруулхын тула эрид шанга хэмжээнүүдтэ абаха ёһотой.

Совхозой партком кадрнуудтай хүдэлмэри ябуулхыень гэжэ хэлэхээр бэшэ. Кадрнуудай хэрэгэсэ хүдэлмэриин түсэб байна. Партийна суглаанууд дээрэ коммунистнуудые тоосоон шагнагдана, характеристикэ зүбшэн хэлэлсэгдэжэ баталагдана. Хүтэлбэрилхы тушаалда дэбжүүлэгдэхэ хүнүүд хараалагдаһан.

Гэхэтэй хамта парткомой энэ хүдэлмэридэнь дутуу дунданууд олон. Наринаар шэнжэлэн үзэхэдэ, зарим асуудалнууд хэйшэ хэрэгээр, ёһын тэдэлдэ хэрэгдэнэ. Байгша оной апрелиин 22-то парткомой заседани дээрэ найман коммунистнуудай характеристикэ батлагдаһан байна. Олонхи коммунистнуудай характеристикэ эдлиргүү болошоо. Тэдэнэй һайн, муу талань эли тодоор харуулагдаагүй. Манай һанахада коммунистнуудай характеристикэнүүд партбюрой заседани дээрэ бэшэ, харин нэмэн партийна суглаан дээрэ баталха һайн. Юуб гэхэдэ, партбюрогой заседанида үсөөн хүнүүд һуудаг. Суглаан дээрэ партийна бэшэшье хүнүүд энэ коммунист тухай һанамжа бодолоо хэлэхэ байһаа, энээн соонь ехэ ёһотой хүдэлмэри нэрлэгдээд лэ үлэшэнхэй. Тэдээн соонь шэнэ онол эргэ, дүй дүршэл нэбтэрүүлхэ талаар дурадхалнууд гэжэ байхагүй.

КПСС-эй XXVII съездын эрилтэнүүдэй ёһоор партийна хүдэлмэриие шэнэлэн хубилгаха талаар шиидхэгдэхэ болоһон асуудалнуудаа зүбөөр шиидхэхые оролдохо ёһотойбди.

Л. ЛИНХОЕВ,
КПСС-эй обкомой.
инструктор.

XII ТАБАН ЖЭЛ: АШАГ ҮРЭ, ШАНАР, ДЭЛИСЭ

ХҮНЭЙ ХҮСЭН ХАБАТАЙ, ЭРШЭТЭЙ

Ороноо эдеэ хоолой зүйлнүүдээр гүйсэд дүүрэнээр хангаха гэһэн зорилгые бидэ эгээл богони болзор соо шиидхэхэ зэргэтэйбди. КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүд дотор, СССР-эй Эдеэ хоолой программа соо тодорхойлогдоһон партиин мүнөөнэй аграрна политика энэ хэрэгтэ зорюулагданхай. Тэдэнэй батлан абтаһанай һүүлээр хүдөө ажахы болон тэрээнтэй холбоотой һалбаринуудай материально-техническэ баазые хүгжөөхын тула горитойхон юумэн хэгдээ гээд КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүд дотор хэлэгдэһэн байха юм.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүгжөөн һалбаруулха, хүн бүхэнэй ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ талаар арбан хоёрдохи табан жэлэй хугасаа соо ехэ юумэн манай совхоз дотор хэгдэхээр хараалагдана. Арбан нэгэдэхи табан жэлэй туршада туйлаһан зарим тэды амжалтануудаа ерьбадхажа, байгша оной түрүүшын үдэрнүүдһээ эхилжэ, манай совхозой элдэб һалбаринуудта хүдэлжэ байһан ажалша коллективүүд үйлэдбэридөө эрхим дүнгүүдые туйлажа эхэлээ. Илангаяа һү һаалиин фермэнүүдэй хүдэлмэриие онсо тэмдэглэхээр. Табан жэлэй саада тээ үнеэн бүриһөө арайл гэжэ 1400—1500 килограмм һү жэлэй туршада һаадаг байһан һаа, мүнөө тэрэнһээ 2000 килограммда хүрөө. Энэ талаар ажахымнай Амгалантын фермын һаалишад амжалтатай.

Тус фермын эрхим һаалишан коммунис ажалай ударник Мария Батуевна Ширапова ажалай үнгэрэгшэ жэлэй дүнгүүдээр республикын гурбан мянгатанай клубай гэшүүн болоһон байха юм. Мүнөөшье жэлдэ тус фермын һаалишад эрхим дүнгүүдтэйгээр хүдэлжэ байна. Һаалишадай дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй түрүү зэргэдэ Вера Жамбалдоржиева, Мария Ширапова болон бусад ябана.

Совхозой Ашангын, Амгалантын, Георгиевкын фермэнүүдэй коллективүүдэй хүсөөр жэлэй туршада 9300 центнер һүн һаагдажа, гүрэндэ тушаагдаха ёһотой. Энэ даабаримнай мүн лэ дүүргэгдэхэ байна. Гүрэндэ һү тушааха арбан кварталай түсэбүүд хэһа болзор соо дүүргэгдээ. Энэ хэрэгтэ ажахын бэрхэ һаалишад Ажалай Алдар Солын II—III шатануудай ордентo, Буряадай АССР-эй депутат Альбина Николаевна Корниловагай оруулһан хубита ехэ гээд тэмдэглэлтэй. Имагтал тэрэнэй хабаадалгатайгаар ажахын эгээл гээгдэнги фермэ дээрэ хамтын подряд нэбтэрүүлэгдэжэ, коллективэй хүдэлмэриин дүнгүүд хараа байса дээшэлһэн байха юм. Энэ фермын һаалишад жэлэй туршада үнеэн бүриһөө 2100 килограмм һү һаахын түлөө тэмсэнэ. Энэнь үнгэрэгшэ табан жэлэй энэ үеынхитэй сасуулаа һаа, 600 гаран килограммаар дээшээ болоно.

Манай совхоз мүнөө жэлдэ 4750 центнер мяха гүрэндэ тушааха даабаритай. Гурбан кварталай даабари 290 центнерээр үлүүлэн дүүргэгдөө гэхэ гү, али хамта дээрээ 3260 центнер мяхан гүрэндэ худалдагдаба. Жэлэй эсэс болотор үгтэһэн даабаримнай дүүргэгдэхэ байһаниинь лабтай.

Мүнөө жэлдэ манай тарялашад муу бэшээр ажаллаа. Урдаа табигдаһан зорилгонуудаа дүүргэжэ шадаба гээшэ. Үнгэрэгшэ зунай сагай уларилай хэды хүшэр хүндэ байгаашье һаань, таряалангайнгаа талмайн гектар бүриһөө 11,1 центнер ургаса хуряагаабди. Бүхыдөө 43,3 мянган центнер орооһон абтаа. Энэмнай түсэбөөр хараалагдаһанһаа 3030 центнерээр дээшээ болоно. «Бурятская-34» сортын нютагай уларилда таараһан шэниисын үрэһөөр тарилга хэгдэһэн зарим талмайнууднай гектарай 20—25 центнер ургаса үгөө. Энэ жэшээ юу харуулнаб гэхэдэ, нютагай эрхэ байдалда тааараһан үрэһөөр, агротехническэ эрилтэнүүдые зүбөөр сахин, тарян ажалдаа эршэмтэй технологи үргэнөөр нэбтэрүүлбэл, заатагүй эрхим амжалтануудые туйлаха байһаниие үшөө дахинаа гэршэлнэ.

Хаберай тарилгын, таряа хуряалгын халуун хаһын туршада механизаторнуудай дунда дэлгэрһэн эршэтэ мүрысөөнэй түрүү зэргэдэ дүршэлтэй механизатор П. С. Соловаровай хүтэлбэрилдэг звеногой гэшүүд ходол ябаһан байха. Тиигэжэ партиин райкомой, арадай депутадуудай районно Соведэй болон агропромышленна комплексын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай райкомой дамжуулгын Улаан тугта, мүнгэн шанда хүртөө.

Эдэ мэтын амжалтануудаймнай хажуугаар дутуу дунданууд үсөөн бэшээр дайралдана. Мяханай комбинадта эльгээһэн эбэртэ бодо малай болон хонидой толгой бүриин шэгнүүр үшөөл доогуур байһаар. Гадна хонин бүриһөө нооһон багаар, түл үсөөнөөр абтана. Ниитынгээ адууһа мал муутаар харууһалһанһаамнай боложо, бага бэшээр гарзална. Эдэ баримтанууд ажахын ахамад зооветеринарна мэргэжэлтэдэй хонишодой, малшадай хүдэлмэридэ хиналта багатайгаар хандажа, дутуу дундануудые усадхаха талаар эрид шанга хэмжээнүүдые абадаггүй байһанһаа болоо гээд хэлэлтэй.

Һүүлэй үедэ энэ талаар тааралжатай хэмжээ ябуулганууд абтажа байна. Хонин һүрэгүүдэйнгээ үүлтэрые һайжаруулха, тэндэ хүдэлхэ хүнүүдые шэлэн табиха, ажалай журам нарижуулан сахиха хэрэгтэ гол анхарал хандуулагдана. Архидалгатай тэмсэл үсэд шангаар ябуулһанай ашаар ажахы доторнай гэмтэ ябадалнуудые гаргаһан, үйлэдбэриин болон ниитын жаяг журам эбдэһэн, ажалай үдэр ямаршье шалтагаангүйгөөр гээхэ ушарнууд үсөөрөө.

Манай Ашангын сомоной Соведэй харьяата хүдөө һууринуудай соёлой гуламтанууд урдынхида орходоо хүдэлмэрөө һайжаруулаа, гэбэшье соёлой, спортивна комплекснүүдэй хүдэлмэридэ горитойхон дутагдалнууд дайралдана. Эдэниие усадхаха, сагай эрилтэдэ хүрэмөөр ябуулхын тула эмхидхэлэй болон методическа талааршь клубуудай хүдэлмэрилэгшэдтэ бодото туһаламжа үзүүлхэ хэрэгтэй. Тэрэгүй һаа хэлсэһэн хэлсээмнай, абаһан хэмжээ ябуулганууднай хэдышье һайн байгаашье һаа, саарһан дээрэ үлэшэхэ.

Парти болон гүрэн агропромышленна комплексын материально-техническэ баазые саашадаашье залан сэхээр хүгжөөхэ юм. Зүгөөр хүн хадаа хүгжэлтэ дэбжэлтын гол хүсэн болодог байна, мүнөөшье болоно, саашадаашье болохо байһаниинь элитэ гээд партиин XXVII съездын шиидхэбэринүүд соо аржыса бэшээтэй.

Эдэ мүрнүүдые уншаад, гол бодолыень ухаандаа хадуун, тодо дээрэнь болбосоруулаад байхадаа, бидэ хонишод, малшад, механизаторнуудайнгаа байра байдалые, ажаһуудалай эрилтэнүүдые хангалтые адли тэгшээр һайжаруулхын тула шэнэ табан жэлэй хугасаа соо ехэ юумэ хэхэ, бүтээхэ гэһэн хүсэлтэйбди.

Совхозоймнай отделенинүүдэй түб һууринуудта, хонишод, малшадай холын отара, гүүр-

ТУЙЛАҺАНАА БАТАДХАХАНЬ

Мухар-Шэбэрэй районой «Родина» колхозой Хара-Шэбэрэй һүнэй фермын малшад байгша ондо үндэр бүтээсэтэйгээр ажаллажа байнхай. Эдэнэр үнгэрһэн юһэн һарын туршада һү һаамаа дээшэлүүлхэ талаар үндэр дүнгүүдые туйлаба. Тусхайлбал, түс коллектив, гурбан кварталай туршада бүхыдөө 8745 центнер һү һааха даабаритай һаа, харин тэрэнээ 9120 центнертэ хүргэжэ шадаа. Иигэжэ тэдэнэр гүрэндэ һү тушааха түсэбөө үлүүлэн дүүргэһэн байха юм. Энэ амжалтада түрүү һаалишан М. С. Полянская өөрынгөө хубитые нилээд оруулаа. Тэрэ үнгэрһэн хугасаа соо үнеэн бүриһөө 2133 килограмм һү һаажа амжаһан байна. З. М. Петрякова нүхэрһөө холо гээгдээгүй. Энэ һаалишан эхэнэр юһэн һарын хугасаа соо 2004 килограмм һү һаажа, социалис уялгаяа амжалтатайгаар бэелүүлээ.

Эдэ үдэрнүүдтэ Хара-Шэбэрэй һүнэй фермынхид туйлаһан амжалтаяа улам арьбадхахын тула малай үбэлжэлгын түрүүшын үдэрһөө габшагайтаар хүдэлжэ байна.

В. ХУДАЕВ.

Эсэгын түрэһэн нангин
тоонто,
Эшэгы гэрэйм номин
тооно.
Эжым түлиһэн алтан зууха,
Эртын сагай домог түүхэ!
Эшэгы гэрэйм номин
тооно
Эртын наранай элшэ
тодоод,
Олон һаруул сонхоо
тоолон,
Ордон шэнгеэр һэргэн
бодоо!

Д. УЛЗЫТУЕВ.

БАРИЛГАШАН

Зураглал

Талаангүй хүн дэлхэй дээрэ түрэдэггүй юм гэжэ эрдэмтэд хэлэдэг. Өөрсэ табисуурай бодото хубиие эрид шууд ябажа, оложо шадаһан зориг түгэлдэр хүн лэ талаантанай эди шэдиеэ хүртэжэ амсадаг. Аза талаангаа олоһон ажалша хүнүүдэй нэгэн Владимир Будаевич Будаев болоно.

Хэзээ нэгэтэ түрэһэн гуламтала, үндэһэн нютагаа орхижо ябаха ушар манда тохёолдодог гээшэ. Гараһан харгы замнай нэгэн гэбэл богонишье, үгы һаа, хожомоо бусажа шадахаар бэшэ аргагүй ута байжа болодог. В. Б. Будаев холын газарай аян зам бэдэрэнгүй, түрэһэн уһа голойнгоо, ой модолиг аршаанта хадынгаа баялигые тахижа, «энхэ голыень дэбжээн һууха эликсэгэйм захяа найдалые» бэелүүлхэ золтой байжа, холоһоо ерэһэн үетэн нүхэдөө халуун сайханаар хүндэлэн, үгэтэй дуутайгаар үгтадаг юм.

Элдин һайхан, баян түүхэтэй, жэнхэни буряад хэлээрэ Дондок Улзытуевые, Владимир Жалсановые, Цырен-Дондок Хамаевые ургуулһан Бэшүүрэй совхозой түб һуурин — Шэбэртэ нютагтаа һургуулида һуража ябахаһаа эхилжэ уран дархан гартай, хүдэлмэришэ хүдэр бэетэй Володя хүбүүн модо хайжа, харуулдажа, гэр сабшажа эхилһэн юм. Тэрэ гэһээр гуша гаран жэлэй хугасаа соо тоолошогүй олон гэрнүүдые уран гараараа бариһаншье, нютагайнгаа айл бүхэндэ туһалһаншье, барилгын хэрэгые хурдадхуулһаншье байха. Юуб гэхэдэ, В. Б. Будаев һүүлшын арба гаран жэлдэ барилгашан-мастераар, совхозой прорабаар хүдэлжэ ябана. Барилга хүтэлбэрилхэ хүнэй нүлөөнь мүнөө бүришье ехэ болонхой ааб даа. Тиин Шэбэртын 350 үрхэтэ айлай, Дабаатын 200 үрхэтэнэй гэр барилгада, соёлой хүгжэлтын жасада Владимир Будаевичай оруулһан хубитань, хэһэн хэрэгынь ехэ юм. Малшад, таряашад, мэргэжэлтэд, һайн гэр байратай, амарха аргатай байхадаа совхозойнгоо, ниитын ажалые урагшатай, урматайгаар ябуулалсажа, бүтээлсэжэ байдагынь мэдээжэ болонхой.

Урдань Шэбэртын нэрэгүй хоёрхон үйлсэдэ ехэнхидээ набтархан, досоогоо багахан, дээрээ хүсэд дараагаһашье үгы, будэхи сонхотой, дулаа барихагүй, үдэр бүхэнэй һалхинда үлеэлгэдэг, забһартай үүдэтэй гэрнүүд харлажа харагдадаг бэлэй. Баруун хотон, Зүүн хотон, Зүүн бээ гэжэ тиихэдэ нэрлэгдэдэг Шэбэртэ соохи һууринуудай орондо мүнөө яндагар томо, досоогоо уужам, һаруул модоншье, шулууншье гэрнүүд бодошонхой, харша хэшээ соонь элдэб зүйлэй, үхэр малай, автомашинануудай байха байра болон бусад барилганууд баригдашанхай. Шэнэлһэн гудамжануудынь Шэбэртэдэ Совет засаг байгуулхын түлөө ами наһаяа үгэһэн Б. Арсаланов, Д. Дамбаев, К. Елаев, П. Платонов гэгшэдэй, уһа голойнгоо бэлигтэ зохёолшод Ц. Доной, Д. Улзытуевай болон бусад элитэ хүнүүдэй нэрэ мүнхэлэн зурына. Соёлой томо байшан, дунда һургуули, хүүгэдэй саад, больница, аптекэ, совхозой шэнэ конторо, магазинууд гэхэ мэтэ соёлой, социальна хүгжэлтые гэршэлһэн байранууд олон болоо.

Бүтээгдэһэн эдэ барилганууд Владимир Будаевичай сэхэ хабаадалгатайгаар, тэрэнэй уран гараар бодоо юм.

Мүнөө жэл тэрэнэй барилһан 72 дүрбэлжэн метрэй хэмжээнэй томо нэгэ гэртэнь совхозой мал адуулагша Суранзан Бадмаев, һаалишан Эльвира нүхэртэйгөө зөөжэ түбхинөө. Нүгөө таладань механизатор, газар уһалжа сабшалан ургуулдаг Данзан Содбоев гэр бүлөөрөө нүүжэ ороо. Ондоо баригдаһан үшөө нэгэ шэнэ гэртэ совхозой жолоошон Агбан Цыренжаповай бүлэ зөөжэ ерээ. Ноябрь һара болотор гурбан байратай шэнэ гэр ашаглалгада оруулагдахаар, һүүлшын хүдэлмэри хэгдэжэ байнхай. Тэдээнһээ гадна айл бүлын дүрбэн гэр шэнэлэн заһабарилагдажа эхилбэ.

Гэр бариха, һэльбэн заһабарилхаһаа гадна В. Б. Будаевай хүтэлбэрилдэг бригада малай байрануудые, ороохо тарянай склад болон совхозойнгоо ажахын бусад байрануудые баридаг, заһабарилдаг. Эдэ барилганууд жэл соогоо ехэшье бэшэ һаа, хамтадаа 250 мянган түхэригэй барилга болоно. Мүнөө тус түстаа 250 түгэлай байха гурбан байрада капитальна заһабари хэгдэжэ дүүрэбэ. Эндэ Цырен-Дондок Цыдыповичэ Шоймполовой, Дондок Дубданович Дубдановай барилгын бригаданууд эрхим ажалай жэшээ харуулаа. Эдэнэрые модоной хюреэдэмэл материалаар таһалдуулангүй хангаха эрмэлзэлтэйгээр пилорамын хүдэлмэришэд Чэмэд-Сэрэн Гатыпович Гатыпов, Бадма-Сэрэн Гатыпович Тогшеев, Жаргал Бадмажапович Гармажапов гэгшэд ажаллажа гараба.

Барилгын ажал гээшэ хэнэйшье мэдэһээр ербо хүндэ, барилга-заһабарилгын материалшье ходо дуталдангүй байдаггүй. Тиимэһээ прорабай эрхилхэ хүдэлмэри захагүй, ябадалынь ехэ, хэрэгэй бүтээсэ элдэб юумэнһээ, олон хүнһөө дулдыдадаг ха юм. Владимир Будаевич өөрөө залуу хүбүүдые анхаралтайгаар барилгашанай дүршэлдэ һургажа, хүдэлмэриин журам хазагайруулангүй нарин сэхээр ябуулха гэжэ ходо оролдожо байдаг. Энэнь бодото холын удхатай, гүрэн түрэдөө хэзээдэшье хэрэгтэй ябадал болоно.

Гэр бүлэдөө эбтэй зетэй байдал хүнэй ажал хүдэлмэридэ шэнжэ шанар оруулдаг гэжэ мэдээжэ. Совхоздоо сугтаа хүдэлдэг Дугармаа Цыреновна һамганиинь, гурбан ухибүүдынь нүхэрөө, абаяа шадал зэргээрээ дэмжэн өөһэдынгөөшье, гэрэйнгээшье ехэ ажалые нягта сэбэрээр хээд лэ байдаг юм. 83 наһатай буурал Дашима эхэнь оорынгоо үндэр наһан соо муушье юумэ, һайншье байдал дүүрэн үзэһэн хадаа хүбүүнэйнгөө сэхэ сэбэр, урагшатай ябаһандань урма баяртай һуудаг.

В. Б. Будаевай һайн ажалые республикын Агропром, КПСС-эй райком ба арадай депутадуудай Соведэй гүйсэдхэхэ комитет нэгэнтэ бэшэ тэмдэглэжэ, Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнаһан байна. Владимир Будаевич арадай депутадуудай Шэбэртынгээ сельсоведэй депутадаар хоёр дахин һунгагдаһан, ондоошье ниитын ажалда эдэбхитэйгээр хабаадажал ябадаг, хүл хүнгэн хүн юм.

Хүдөө нютагтаа барилгын ажал эмхидхэжэ, айл аймагаа шэнэ байрануудтай болгожо түбхинүүлэн, түрэһэн газарайнгаа шэг шарай, түхэл маягые хубилгажа байхадань Владимир Будаевич Будаевай сэдьхэл дүүрэн, арад зондоо хүндэтэй ябахыень харахада урма баяр түрүүлхэ ёһоороо түрүүлнэл.

В. ДАБАЕВ,
хүдөө бэшэгшэ.

КПСС-эй ЦК-гай июниин (1986 он) Пленум дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачев элидхэл хэхэдээ, ажалай газар бүхэндэ ашаг үрые дээшэлүүлхэ ноосэ арга боломжонуудые гүйсэд хэрэглэгшэдэй тоодо Паневежисэй «Экранас» заводой коллектив нэрлээ һэн.

Хара-сагаан зурагтай телевизорнүүдые бүтээдэг заводой директорэй кабинет соо табигдаһан «Алтан Меркуриин» статуэткэ үйлэдбэриие хүгжөөлгын ба уласхоорондын харилсаа холбооной оорсэ һүлдэтэ тэмдэг болоно. Паневежистэ бүтээгдэдэг кинескопууд социалис хони харилсаата оронуудта, мүн Итали, Англи, Греци, Япон руу эльгээгдэдэг юм.

Үйлэдбэриин процессуудые автоматизацилга ба оньһожоруулгада оруулһанай ашаар «Экранаста» бүтээгдэдэг кинескопууд адли түхэлэй дэлхэйн түхэл янзануудта хүрэдэг болоо юм. Заводой робототехническэ түб болоһон тула эндэ операторай мэргэжэл эгээл дэлгэрэнгы болонхой. Энэ табан жэлдэ заводой гол үйлэдбэриие оньһожоруулга 86 процентдэ хүргэгдэхэ.

Операцинуудай хоорондо детальнуудые рободуудта саг соонь хүргэлгэ эгээл шухала хэрэг. Тиимэһээ операцинууд хоорондын детальнуудые эльгээлгэдэ 8 километр утатай конвейер завод соо тодхогдоо. Тобшолходо, детальнуудые үйлэдбэрилгын процесс эндэ таһалгаряагүй ябуулагдана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. «Алтан Меркури» гэһэн уласхоорондын шан. 2. Литвагай ССР-эй Гүрэнэй 1972, 1983 онуудай шангай лауреат «Экранас» заводой директор Винцентас Наницкас шэнэ кинескопуудай хажууда.

ТАСС-ай фотохронико.

Хүдөөгэй ажалшадай хараа түсэбүүд

СССР-эй ОРООҺО ТАРЯНАЙ АЖАХЫ: АРГА НӨӨСЭНҮҮДЫЕ ҮРГЭДХЭХЭ

Агропромышленна комплексын үндэһэн шухала һалбари болохо ороохо тарянай ажахын ажал хэрэгүүдые шэнжэлһэнэй үндэһөөр 1986—1990 онуудта манай орон дотор малай тэжээлдэ оруулагдаха нөөсэнүүдые үргэдхэхэ; тэрэниие тогтууритай һайнаар нөөсэлхэ булэг хэмжээ ябуулганууд хараалагдаба. Энэ табан жэлдэ орон доторнай жэлдээ дунда зэргээр гектар бүхэнһөө 21 центнер таряа хадажа, дүн хамта 250 миллион тонно ороохо хуряажа абахаар хараалагдана гэжэ һануулха ёһотойбди.

Энээнэй тула таряа ургуулжа хуряадаг колхоз, совхозуудай материально-техническэ баазые бэхижүүлхэ, газар таряалан элдүүрилгые эршэмтэйгээр хүгжөөхэ арга олгоһон социальна арга нүхэсэлнүүдые хүгжөөхэ зорилго табигдана. Мүнөө үедэ хуряалан бүхы ургасамнай ороохо тарягаар оронойнгоо эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые үшөөл гүйсэд хангана гүй. Бологой талаар, малай тэжээлэй тэнсүүриин хангагдаагүй байһан ушар ороохо малай тэжээлдэ үлэмжэ ехээр гаргашалуулна. Тиигэжэ таряан дуталдаха ушартай болоно. Энээниие хүсэлдүүлхын тула харин гүрэнүүдһээ ороохо таряа үнэтэйгөөр худалдажа абанабди. Агропромышленна комплексын индустриин һалбаринуудай продукциин (хилээмэн, макароной зүйлнүүд, илангаяа холимог тэжээл) шанарые һайжаруулха ёһотой болонобди. Талха татаха, хадагалха хэрэгтэ ороохо таряан урдынхидал мэтэ ехээр үрилтэ гээлтэдэ орохо.

1982 оной май һарада Эдеэ хоолой программые баталагдан абтаһанай һүүлээр ороохо тарянай ажахыда эли бодо хубилалтанууд болоо гээшэ гү?—гэһэн асуудал сэхэ табимаар. Хубилалтануудай болоһониинь элитэ, гэбэшье энэ һалбариие хүгжөөлгэ, тэрэнэй ашаг үрые тогтууритай, бата найдамтай болголго яһала хурдадхагдаа гэжэ тодорхойгоор харюусаха байнабди.

Мүнөө ажахы бүхэн ороохо таряа үйлэдбэрилгын хэрэгэй ямар байһые али бүхы талаһаань шүүмжэлхы ёһоор хаража үзөө гэжэ КПСС-эй ЦК, СССР-эй Министрнүүдэй Совет тоолоно. Ондоогоор хэлэбэл, шухала арга хэмжээнүүдээ элсүүлжэ, ороохо тарянай ажахы хүгжөөлгые хурдадхахын тула арга боломжонуудаа, нөөсэнүүдээ бүри наринаар хаража үзэхэ ёһотойбди. Ургамалнуудые гүрэндэ худалдалгын ямар байһые нарибшалан хаража үзөөд, нютагуудай биологическа болон сагай уларилай арга боломжонуудые хараада абажа, гүрэнэй малай тэжээлдэ оруулагдаха нөөсэнүүдые бүридүүлэн байгуулгада экономическа талаараа гүнзэгы үндэһэтэй хубилалтануудые оруулжа болоно. Ерэхэ жэлһээ эхилжэ, бүхы үрэ дүнгэй юрэнхы байдалые буруугаар харуулхагүйн тула малай тэжээлэй, эдеэ хоолой ороохо таряа гүрэндэ худалдалгын хэмжээнүүдые ами амлараһань тодорхойлхо байнабди. Ороохо таряа үйлэдбэрилгые эршэмтэйгээр хүгжөөхэ даабаринуудые дүүргэхэ хэмжээ ябуулганууд 1987—1990 онуудай түсэбүүд соо ажалай, мүнгэн һангай ба материально-техническэ шухала хэмжээнэй нөөсэнүүдээр батадхагдаха зэргэтэй.

Эршэмтэй һайн технологёор ургуулагдадаг тарянай талмай үргэдхэгдэжэ, адлирхуу эрхэ байдалда бүри горитой ехэ ургаса абаха арга олгохо байна. Энэ жэлдэ ороохо тарянай ургуулагдадаг 118 миллион гектарай 29 миллиондонь иимэ түрүү технологи хэрэглэгдэв. Энэнь нёдондо жэлэйхиһээ 12 миллион гектараар үлүү юм. Түсэбтэ табан жэлэй саашанхи жэлнүүдтэ 50 миллион гектарта иимэ технологи хэрэглэгдэхэ.

Дунда Азиин, Украинын ба Казахстанай урда хубинуудай, Хойто Кавказай болон Поволжиин уһалагдадаг газарта кукурузын бууреагуудые найдамтай һайнаар ургуулха, хуряаха зононууд байгуулагдана. Мүнөө манай орон кукурузын буурсаг гадаадаһаа ехээр худалдажа абана. Түсэбтэ табан жэлэй һүүл багта иимэ ороохо таряа хуряалтые 22 миллион тонноdo (хуряагдаһан бүхы ороохо тарянай 9 процент) хүргэхээр гэхэ гү, али хоёр дахин үргэдхэхээр түсэблэгдэнэ.

Агропромышленна комплексдо ажахые экономическа талаһаань шэнээр эрхилэлгын гуримуудые эгээл үргэнөөр ашаглалгада үндэһэлдэг ороохо тарянай ажахые эршэмтэйгээр хүгжөөлгын хэмжээ ябуулгада гол анхаралаа хандуулха ёһотойбди. Баталагдан абтаһан шиидхэбэриин мүр бүхэнэй саана энэ элеэр харагдана.

Жэшээнүүдые харуулая:

— Эгээл олзо ехэтэй колхоз, совхозуудай ажал хэрэгһээ харахада, ажахын тоосоое, хамтын подрядые нэбтэрүүлһэнэй, үйлэдбэриин, хангалгын ба хүтэлбэрилгын бүхы һалбариин хүдэлмэрилэгшэдые материальна талаарнь урмашуулгые дээшэлүүлһэнэй ашаар үрэһаламжын мүнгэ зөөриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ шухала гэжэ КПСС-эй ЦК, СССР-эй Министрнүүдэй Совет тоолоно.

Бороо хуратайшье, заримдаа хангалтагүй сагай уларилтай жэлнүүдтэ түсэбһөө гадуур гүрэндэ таряа тушаалгые улам ехээр урмашуулха хэмжээ ябуулганууд бэелүүлэгдэнэ.

Гүрэн түрэдэ тон шухала хэрэгтэй ороохото ургамалнуудые тарижа ургуулгые экономическа талаарнь урмашуулхын тула гүрэндэ худалдалгын үнэ сэнгүүд зохоо бүхэндэ тааруугаар тогтоогдоно.

Энэ намарһаа эхилжэ бэлэдхэгшэдтэй ажахынуудай хоорондохи тоосооной шэнэ гурим тогтоогдоо.

Шэниисэ, илангаяа шэлдэн хатуу шэниисэ гүрэндэ ехээр худалдалга урмашуулагдаха юм. Ороохо таряа гүрэндэ худалдалгын гуримай ёһоор тушааһан шэниисын орондо колхоз, совхоз бүхэндэ шухала хэрэгтэй холимог тэжээл, малай тэжээлдэ оруулагдаха таряа үгэхөөр хараалагдана. Центнер шэниисын түлөө 1,3 центнер холимог тэжээл гү, али малда эдюулэгдэхэ таряа үгэхэ байна.

Лев ВОСКРЕСЕНСКИЙ,
АПН-эй экономическа шэнжэлэгшэ.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевой совет телевиденеэр хэлэһэн үгэ

бди. Тиимэһээ ПРО-гой талаар болзоргүй договор зандаа үлэхэ гэжэ этигэнги байха ёһотойбди. Та, Г-н Президент, иимэ зүйл зүбшөөхэ ёһотойт гэжэ тэрээндэ хэлэбэб: Бидэнэр ядерна зэбсэгүүдые хороохо гэлсээ хадаа, США СССР-эй ара талада юушье хэхэгүй гэжэ бидэнэр гүйсэд этигэнги байха ёһотой, харин тиихэдэ Советскэ Союз танай аюулгүй байдалые һүйдхэмөөр, хэлсээё эбдэмээр, тиигэжэ бэрхэшээл ушаруулха ямаршье юумэ США-гай нюрганда мүн лэ хэхэгүй.

Энээнһээ гол шухала зорилго—ПРО-гой зэршэм дүрим батадхаха гэһэн зорилго гарана. Тус программаар хэгдэһэн шэнжэлгэнүүдээ замбуулинда шэлжүүлхэгүй, лабораторинууд соогоо хүдэлхэ. ПРО-гой талаар хэгдэһэн договорһоо гараха эрхые арбан жэл соо хэрэглэхэгүй гээшэ юундэ хэрэгтэйб гэхэдэ, бүү зэбсэг хороолгын асуудалые шиидхэхэдээ, бидэнэр али-алишье талын аюулгүйе ханганабди гэжэ гүйсэд этигэлтэ байдал тогтоохын тулада хэрэгтэй. Мүн бүхы дэлхэйншье аюулгүй байдал хангаха хэрэгтэй.

Теэд америкынхид ондоо һанаатай байһаниинь тон эли байба. Бодото дээрээ США ПРО тушаа договорые һуларуулхые, тэрэниие дахин хаража үзэхые хүсэнэ, тиигэжэ өөрынгөө хара толгойе хараһан зорилгоор замбуулинай үргэн хэмжээтэ ПРО-гой системэ ухаалан зохёохые хүсэжэ байна гэжэ бидэнэр харабабди. Тиин энээниинь зүбшөөхэ гээшэ минии талаһаа ехэл харюусалгагүй ябадал болохо байгаа.

Ядерна туршалганууд тушаа хэлэхэ болоо һаа, американ талын энэ темээр хөөрэлдөөнүүдые томоотой һайнаар хэхые юундэ дурагүйдэжэ байһаниинь тон эли һэн. Тэрэ эдэ хөөрэлдөөнүүдые заха хизааргүй болгохые, ядерна туршалгануудые хорихо асуудал шиидхэлгые арбаад жэлээр хойшолуулхые һанаашалһан байгаа. Ядерна тэһэлэлгэнүүдые ямаршье һаадгүйгөөр үргэлжэлүүлхын тула хөөрэлдөөнүүдые хэрэглэхэ гэһэн һэдэлгэнүүдыень бидэ оло дахин буруушааһан байхабди. США-гай хараа бодолой үнэн сэхэ байһанда һэжэглэнэб, Совет ороной хохидол ушаруулжа болохо ямар нэгэн тиимэ юумэн байгаагүй юм аабза?—гэжэ би сэхэ мэдүүлээ һэм. Хэрбээ Холбоото Штадуудай ядерна бүү зэбсэгүүдые нарижуулан һайжаруулгаяа үргэлжэлүүлжэ байхадань, тэдэниие усадхаха тухай хайшан гэжэ үгэеэ ойлголсоотой гээшэб?

СОИ хадаа үгэеэ ойлголсоогүй байлгын гол шалтагаан болоно гэһэн бодол бидэнэй зүрхэ сэдьхэлдэ үлөө. Тэрэниие усадхабал, ядерна тэһэлэлгэнүүдые болюулха тухай үгэеэ ойлголсожо болоно.

Үгэ буляалдаата хөөрэлдөөнүүдые үргэлжэлүүлхэ гээшэ миин сагаа баралга болохо байна гэжэ хөөрэлдөөнүүдэй нэгэ үедэ тон эли болоходонь, бидэ тодорхой хэмжээнүүдые дурадхаа һэмди, тэдэниие байһан сооньлэ хаража үзэхыетнай гуйнаб гэжэ һануулаа һэм. Хэрбээ та бидэ хоёрой ядерна зэбсэг ехээр хорооход арга боломжотой байһан тухай нинтын хараа бодол зохёон абабашье, ПРО болон ядерна туршалганууд тухай асуудалаар үгэеэ ойлголсоогүй һаамнай, эндэ бидэнэй баталан абахые оролдоһон бүхы юумэн буруу һүрэхэл.

Манай иимэ бата хараа бодолдо Президент болон гүрэнэй секретарь дурагүйгөөр хандаһан байгаа. Теэд би энэ асуудалые ондоогоор табижа шадахагүй байгаа ха юмбиб. Ороноймнай аюулгүй байдал тухай, бүхы дэлхэйн, бүхы арадуудай ба түбинүүдэй аюулгүй байдал тухай хөөрэлдөөн болоо бшуу.

Бидэ асари ехэ, үнэхөөрөөшье ехэ хэмжээнэй, тон эбсэһэн зүйлнүүдые дурадхаһан байгаабди. Бидэ буултануудые хээбди. Зүгөөр энээндэмнай мүн лэ тиимээр харюусаха багаханшье хүсэлэнтэй байһанаа американ тала харуулбагүй. Тиигэжэ хөөрэлдөөн мухардалгада оршоһон байгаа. Уулзалгаяа юугээр түгэсхэлтэй гээшэб гэжэ бодомжолжо захалбабди. Тиигэбэ ябабашье бидэ манай партнернуудые бүтэмжэтэй һайн хөөрэлдөөндэ гаргаха һэдэлгээ үргэлжэлүүлээ һэмди.

Түгэсхэлэй гэжэ түсэблэгдэһэн хөөрэлдөөмнай буруу һүрэбэ. Теэд иимэ байдалда нютагаа—бидэ Москвагаа, харин тэдэнэр Вашингтоноо—бусахын орондо үшөө нэгэ забһарлалга соносхогдоһон байгаа. Юунэй боложо байһые тус тустаа бодомжолжо үзөөд, үдэһөө хойшо үшөө дахин уулзая гэжэ хэлсээ һэмди. Манай хөөрэлдөөнүүдэй үнгэргэгдэжэ байһан городой мэрэй байшанда бусажа ерэхэдээ, Совет делегаци уулзалгаяа амжалтатайгаар түгэсхэхын тула үшөө нэгэ һэдэлгэ хэбэ. Бүтэмжэтэй һайн үрэ дүн туйлахын тула үндэһэ һуури табиха зорилготойгоор иимэ текст дурадхаа һэмди.

Энэл даа тэрэ текстмнай:

«ПРО тухай болзоргүй договорһоо гараха талаар тэдэнэртэ бии байһан эрхые 10 жэл соо хэрэглэхэгүйе СССР болон США уялгалаад, энэ үе соо тэрэнэй бүхы дүримүүдые наринаар сахиха ёһотой. Лабораторинууд соо хэгдэһэн шэнжэлгэнүүд ба туршалгануудһаа гадна, ракетэһээ хамгаалалта хэхэ замбуулинай бүхы зүйлнүүдые замби түбидэ туршалгые хорихо.

Энэ арбан жэлэй түрүүшын табан жэлэй туршада (1991 он болотор) хоёр талын стратегическэ добтолхы бүү зэбсэгүүдые 50 процентээр хороохо.

Энэ үеын удаадахи табан жэлэй хугасаа соо хоёр талын стратегическэ добтолхы бүү зэбсэгүүдэй үлөөшэ 50 процентыень хороохо.

Тиигэжэ 1996 оной дүүрэхэ багта СССР болон США-да стратегическэ добтолхы бүү зэбсэгүүд гүйсэд дүүрэнээр усадхагдаха ёһотой».

Энэ текстые шэнжэлэн тайлбарилхадаа, манай түрүүшын хөөрэлдөөнэй түгэсхэлдэ Президентдэ дамжуулагдаһан документые дурдажа, шухала нэмэлтэ хээ һэм. Тэрэнэй удхань юуб гэхэдэ, 10 жэлэй үнгэрхэдэ, ядерна бүү зэбсэгэй усадхагдаад байхада, саашадаа юу хэхэ байһан тухай али алинда таарамжатай шиидхэбэринүүдые тусхай хөөрэлдөөнүүд дээрэ зохёон абахые бидэ дурадхаһан байгаабди.

Зүгөөр энэшье удаада үгэеэ ойлголсохо гэһэн манай һэдэлгэнүүд мүртэй үрэ дүнгүүдые үгөөгүй. Манай һанал бодолой США-гай бодото аюулгүй байдалай аша туһада ямаршье үршөг тойбо татахагүй, бэрхэшээл түбэгүүдые ушаруулхагүй байһан тухайнь нүгөө талдаа дүрбэн час соо дахинаа ойлгуулхые оролдобобди. СОИ гэдэг программаар бэелүүлжэ байһан шэнжэлгэнүүдээ, туршалгануудаа лабораторинууд соо үргэлжэлүүлхые американецуудай зүбшөөхэгүй байһаниинь саашалха бүрөө улам эли болобо. Тэдэнэр бүү зэбсэг замбуулинда гаргахые дуттаашалдажа байна.

ПРО тухай договорые буруу һүргэлгэдэ өөһэдынгөө гараар туһалхые хэзээдэшье зүбшөөхэгүйбди гэжэ би батаар мэдүүлөөб. Энэ хадаа бидэнэртэ залан сэхэ байлгын асуудал, манай национальна аюулгүй байдалай асуудал болоно.

Иигэжэ бүхы ядерно-замбуулинай бүү зэбсэгэй үе сагта түүхэтэ удха шанартай шиидхэбэринүүдые баталан абаха талаар нэгэ гү, али хоёр-гурбан алхамай газарта хүрэжэ ерэһэн аад, бидэ энэ алхамые гү, али эдэ алхамуудые хэжэ шадабагүйбди. Дэлхэйн түүхэдэ эрьелтэ болобогүй. Иимэ алхам хэгдэхэ аргатай байгаа гэжэ би үшөө дахин бата найдамтайгаар хэлэхэ байнаб.

Гэбэшье бидэнэй һэшхэл арюун, бидэниие юугээршье гэмнэхын аргагүй. Шадаха бүхы юумэеэ хээбди.

Манай партнернууд дэлхэйн хүн зоной зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэжэ байһан орёо шухала асуудалнуудые шиидхэлгэдэ шухала хэрэгтэй хандасагүй, оршон байдалай онсо өөрсэ байһые ойлгохогүй, эсэсэй эсэстэ эрэлхэг зориггүй, харюусалгагүй, политическэ шууд сэхэ бэшэ байһанаа харуулаа. Тэдэнэр мүнөө үеын бодото байдалда харюусаха шадахагүй хуушарһан хараа бодолнуудаа баримталһаар.

Рейкьявигта болоһон уулзалга дээрэ американ делегаци ямар шалтагаанаар иимэ хараа бодол баримталба гээшэб?—гэжэ тэндэ, Исландида, харин гүрэнэйхид, эндэ нүхэднай асууһан байна. Шалтагаанууд олон—бодото байдалда хабаатайшье, хабаагүйшье шалтагаанууд бии. Зүгөөр гол шалтагааниинь юуб гэхэдэ, ядерна болон бусад бүү зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгаһаа ехэ олзо абадаг, ажал ябуулгынгаа гол зорилго ба удха болгодог сэрэгэй-промышленнэ комплексһоо, монополис бүлэгүүдһээ энэ агууехэ ороной хүтэлбэри дан ехээр дулдыдадаг байна.

Оршон байдалые сэгнэхэдээ, американецууд хоёр ехэ алдуу гаргана гэжэ һананаб.

Нэгэдэхинь—тактическа. Американ стратегическэ зонхилолгые һэргээхэ һэдэлгэнүүдые Советскэ Союз хэзээ нэгэтэ зүбшөөжэ, гансал совет бүү зэбсэгүүдые хизаарлаха, гансал совет зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хороожо захалха юм гэжэ тэдэнэр бодомжолно. Юундэ иимэ юумэ хэхэб гэхэдэ, тэрэ бүү зэбсэгүүдые хуряалгын асуудалаар үгэеэ ойлголсохые США-һаа үлүү ехээр хүсэнэ бшуу. Теэд энэмнай гүнзэгы ехэ алдуу эндүү гээшэ. Американ захиргаанай энэ алдуу эндүүгээ дары түргөөр зайсуулаад байгаа һаань, тэдэнэртэ, манай харилсаа холбоондо, бүхы дэлхэй дээрэхи байдалда һайн байха юм гэжэ би зуугаад дахин хэлэһэн байхаб.

Нүгөө алдууниинь—стратегическэ. Шэб шэнэ, эгээл үнэтэй замбуулинай бүү зэбсэгүүдые бүтээн гаргажа, Холбоото Штадууд Советскэ Союзай экономико буурулхые хүсэнэ. Совет хүтэлбэридэ элдэб янзын бэрхэшээл түбэгүүдые тохёолдуулхые, али бүхы талаар, тэрэ тоодо социальна байдалда, манай арадай һуудал байдалые һайжаруулгада тэрэнэй түсэбүүдые буруу һүргэжэ, өөһэдынгөө хүтэлбэрилэгшэдтэ, оронойнгоо хүтэлбэрилэгшэдтэ арад зоной дураа гуталгые үүдхэхээр һанаашална. Тиин хүгжэжэ байгаа оронуудтай экономическа харилсаа холбоогоо үргэдхэхэ гэһэн Советскэ Союзай арга боломжонуудые хизаарлахые бодомжолно. Иимэ оршон байдалда тэдэнэр бултадаа туһаламжа эрижэ, Америкын Холбоото Штадуудта хандаха баатай болохо байна. Холын бодолтой һанаашалганууд лэ. Мүнөөнэй захиргаанай стратегическэ хараа шэглэл мүн лэ алдуу эндүүнүүдтэ үндэһэлнэ. Манай орон дотор болоожо байһан хубилалтануудые анхаралтайгаар шэнжэлжэ үзэхые Вашингтондо хүсэнэгүй, өөһэдтөө, өөһэдынтөө хараа шэглэлдэ зохихо бодото тобшололнуудые хэхые хүсэнэгүй, һанаһан юумэеэ бодото юумэн шэнгеэр харуулхые оролдоно. Иимэ алдуу эндүүгэй үндэһөөр лэ СССР тушаа политикаяа бэелүүлнэ бшуу. Иимэ политикын удаан болзорой бүхы хойшолонгуудые уридшалан хараха гээшэ хүшэр бэрхэшээлтэй юм aаб даа. Тэрэнэй хэндэшье бүтэмжэтэй һайн юумэ асархагүй, асаржа шадахагүй байһаниинь мүнөө бидэнэртэ ойлгосотой. Тэрэ тоодо Холбоото Штадуудта өөһэдтэньшье ойлгосотой аабза.

Теэнадай үмэнэ үгэ хэлэхынгээ урда тээ США-гай Президентын Рейкьявик тухай хэһэн мэдүүлгые уншабаб. Зүбшэн хэлсэгдэһэн бүхы дурадхалнуудые Президентын өөртөө хабаадуулһан ушарынь анхарал татана. Яахаб теэд, юрэдөө, эдэ дурадхалнуудай американецуудай, дэлхэйн арадуудай дура татажа байһаниинь элитэ, тиин иимэшье мэхэ гаргахада яахаб. Бидэ бэеэ магтаха дуратай зон бэшэбди. Гэбэшье Рейкьявигта болоһон хөөрэлдөөнүүдэй ямараар үнгэрһэн тухай бодото зураглалые хүнүүдэй ойлгожо абахань лэ шухала байна.

Саашадаа юун болобоб? Уулзалгын урда тээ, мүн тэндэ, Рейкьявигта хэгдэһэн хүдэлмэри дэмы хосорхогүй гэжэ пресс-конференци дээрэ хэлээ һэм. Энээнтэй хамта бидэ өөһэдөө олон юумэ бодожо, шэнээр хаража үзөөбди. Амгалан тайбан байдалай, бүү зэбсэг хуряалгын түлөө тэмсэл саашадаа дэлгэрүүлхэ зам бидэ сэбэрлээбди. Манай политикын энэ шухалын шухала талада шэнээр хандахада хаалта болодог жэжэ-божо, ходо дабтагдадаг зүйлнүүдһээ сүлөөрөөбди.

Хаана байһанаа бидэ мэдэнэбди, арга боломжонуудаа эли тодоор харанабди. Эсэсэй амжалтын түлөө манай арга боломжонуудые дээшэлүүлхэ шэнэ, зүрхэтэй хараа бодол найруулхадамнай, Рейкьявигтахи уулзалгада бэлэд хэл туһалһан байна. Манай арадай болон социалис хүгжэлтын шэнэ шатада байһан обществын аша туһада тэрэ харюусана. Гэхэтэй хамта энэ хараа бодол бусад бүхы оронуудай болон арадуудай аша туһада харюусаһан дээрэһээ этигэл найдалда хүртэнэ. Дэлхэйн олохон оронуудта, политическэ болон нинтын элдэб янзын бүлэгөөрхидтэ тэрэ ойлгогдохо гэжэ бидэ этигэнэбди.

Бүхы дэлхэйн тон олон хүнүүд, тэрэ тоодо засаг гартаа барижа байдаг ажал ябуулагшад Рейкьявигтахи уулзалгаһаа горитой тобшолонуудые хэжэ шадаха, хэхэ уялгатайшье гэжэ би һананаб. Юуб болоноб, дэлхэй дээрэ ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые усадхахын, бүгэдэнинтын аюулгүй байдал хангахын тула хэгдэдэг нэтэрүү шанга хүсэлэн оролдолгонууд мүнөө дээрээ юундэ үрэ дүнгүй байнаб гэжэ бүхы хүнүүд үшөө дахин бодожо үзэхэ болоно.

Манай дурадхалнуудые, Советскэ Союзай һанаашалгануудые, совет хараа бодолой хубилха арга боломжонууд болон хизаарыень президент бүри тодоор, хүсэдөөр ойлгожо абаа бэзэ гэжэ найдаха дуран хүрэнэ. Юундэб гэбэл, уласхоорондын байдалые тогтонижоруулан һайжаруулха талаар манай бүтэмжэтэй алхамуудаар тайлбаринуудые түрүүшын нюурһаа абаа бшуу.

Американ хүтэлбэрилэгшэдтэ бодожо үзэхын тулада тусхай саг хэрэгтэй гээд элитэ.

Бидэ бодото байдалые ойлгонообди, олон жэлнүүдэй, хэдэн арбаад жэлнүүдэй туршада шиидхэгдээгүй асуудалнуудые абаһаар шиидхэхэнь хэсүү гэжэ эли тодоор ойлгонобди. Холбоото Штадуудтай хэрэг ябуулха талаар бага бэшэ дүй дүршэл манда бии. Тэндэ дотоодын политическэ байдалай хубилжа байдагые, океанай саанахи амгалан тайбан байдалда дурагүйшүүлэй хэды хүсэтэй ба нүлөө ехэтэй байһые мэдэнэбди. Эдэ бүгэдэ бидэнэртэ шэнэ, хүлеэгдээгүй юумэн бэшэ.

Энээнэй тулада үндэһэ баримтануудай үлүү ехэ бии байбашье һаань, ядерна үе сагта гүрэнүүдэй хоорондо һайн харилсаа холбоо тогтоохын тула шэнэ хүсэлэн оролдолгонуудые гаргаха хэрэгтэй гэжэ үнэн зүрхэнһөө этигэдэг дээрэһээ үрмаа хухаржа, үдэзэ хаб-хаб хаажа, сэдьхэл зүрхэеэ хүдэлгэнэгүйбди. Юрэдөө ондоо зам үгы.

Үшөө нэгэ юумэн тухай хэлэхэ байнаб. Рейкьявигтахи уулзалгын һүүлээр СОИ гэдэгынь бултанай хараада абтаа, Энэнь болбол дай жүрөөдэлгын һанаашалгануудай, хүн түрэлтэндэ тохёолдоһон ядерна дайнай аюулые зайсуулан усадхаха дурагүй байһанай, эб найрамдалай хэрэгтэ зорюута һаад хэлтын гэршэ жэшээ болоно. Тэрэниие ондоогоор хүлеэн абахын аргагүй. Энэмнай Рейкьявигтахи уулзалгаһаа хэгдэһэн шухала һургаал мүн.

Үйлэ хэрэгүүдээр баян эдэ үдэрнүүдые богонёор согсолхо зуураа, иимэ тобшолол хэхэ байнаб. Үнгэрөөшэ уулзалга—ехэ үйлэ хэрэг болоно. Шэнэ сэгнэлтэ хэгдээ, шанарай талаар тад ондоо байдал бии болоо. Энээнэй урда тээ хэрэг ябуулдагтал адляар, хэншье иимэ ябуулга хэжэ шадахагүй. Ашатай туһатай уулзалга болоо. Хэрбээ США-гай одооошье бодото байдалые үнэн зүбөөр сэгнэдэг болоо һаань, урагшаа алхам хэхэ, бодото амжалта туйлаха арга тэрэ бэлэдхээ.

Манай шэлэһэн хараа шугам зүб, ядерна үе сагта политикада шэнээр, бүтэмжэтэйгээр бодомжолхо шухала гээд тэрэ бидэниие этигүүлнэ.

Бидэ эршэ хүсэн түгэс, эрид шиидэнхэйбди. Шэнэдхэн хубилгалгые эхилээд, оромнай тодорхой зам гаталаа. Бидэ бүри һаял эхилээбди, харин хубилалтанууд бии. Юһэн һарын туршада промышленна үйлэдбэри 5,2 процентээр ургаа, ажалай бүтээсэ 4,3 процентээр дээшэлээ. Үнгэрһэн жэлэйхитэй сасуулхада, национальна олзо доход 3,7 процентээр ехэ болоо. Мүнөө жэлэй түсэбтэ дүнгүүдһээ эдэ бүгэдэ дүнгүүд дээгүүр. Харин энэмнай манай арадай зүгһөө зүүлэгдэһэн эгээл ехэ дэмжэлгэ болоно. Юуб гэбэл, энэмнай манай арадай ажалай үрэ дүнгүүд болоно бшуу. Ажал хэрэгээрээ дэмжэхэ гээшэ партнин политикые эгээл хүсэтэйгөөр дэмжэлгэ мүн.

Шэнэ эрхэ байдалда арад зоной ажал ороной экономическа хүсэ шадалые түргэнөөр нэмээхэ, тиигэжэ тэрэнэй хамгаалхы арга боломжонуудые бэхижүүлхэ арга олгоно гэжэ эдэ бүгэдэ гэршэлнэ.

Социализмын политика болбол имагтал амгалан тайбан байдалай ба бүү зэбсэг хуряалгын политика байха ёһотой гээд совет арад, совет хүтэлбэрилэгшэд нэгэн һаналтай. КПСС-эй XXVII съездын хараа шугамһаа бидэ хэдуурхагүйбди.

ТАСС ══ АПН

ХИЛЫН СААНАҺАА

ЭБ НАЙРАМДАЛ ХАНГАХА ТАЛААР СССР-эй ХҮСЭЛ ЭРМЭЛЗЭЛ

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевой хэһэн пресс-конференци дэлхэйн олониитын болон хэблэлэй анхарал ехээр татана. Рейкьявигта болоһон совет-американ уулзалгын дүнгүүдые тэрэ найруулан тодорхойлжо, сэгнэлтэ үгэһэн байгаа. Эб найрамдалай аша туһада зоримгой, харюусалгатай ябуулгануудые бэелүүлэн, Советскэ Союз гүнзэгы ехэ дурадхалнуудтайгаар энэ уулзалгада хабаадаһан байгаа гэжэ элдэб оронуудай политическэ ба нинтын элитэ мэдээжэ ажал ябуулагшад, олониитэдэ мэдээсэлнүүдые дэлгэрүүлэн тараадаг хэрэгсэлнүүд тэмдэглэнэ. Тэдэниие һайшаан абаад байгаа һаань, богонихон болзор соо ядерна зэбсэг хизаарлахын түлөө, ядерна дайнай аюулые сарахын түлөө, ядерна зэбсэггүй амгалан байдал хангахын түлөө хүдэлөөндэ эхи табиха байна гэжэ онсолон заагдаба. Уулзалгада хабаадагшад ехэ удха шанартай шиидхэбэринүүдые абахадаа болохо байгаа, гэбэшье замбуулинай дайдада гаража, сэрэгэй булюу хүсэтэй болохые хараалдаг американ захиргаанай гэмээр лэ энэ түүхэтэ арга боломжо алдагдаа. Амгалан тайбан байдал хангахын, бүү зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые зогсоохын, ядерна зэбсэг усадхахын түлөө бата хараа бодол баримталан бэелүүлхые шиидэнхэй байһанаа Советскэ Союз мэдүүлбэ.

ВАШИНГТОН. «Вашингтон пост» ниигэжэ бэшэнэ: Рейкьявигта үнгэргэгдэһэн пресс-конференци дээрэ М. С. Горбачев үгэ хэлэхэдээ, «стратегическэ оборонно үүсхэл» тухай асуудалда американ талын хангалтагүйгөөр хандажа байһан тухай халаглангяар тэмдэглэбэ. СОИ тухай асуудалаар амжалта туйлабал, саашадаа дээдэ тушаалта хүтэлбэрилэгшэдэй уулзалгада амжалта туйлажа, бүү зэбсэгүүдые хинаха тухай хэлсээнүүд баталагдахадаашье болохо гэжэ Москва тоолоно гээд совет хүтэлбэрилэгшэ ойлгуулһан байха юм. ПРО гэжэ замбуулинай түхеэрэлгын асуудалаар Вашингтоной хараа бодолые хубилгаха шухала гэжэ Москва уряалба. СОИ программаяа США-гай захиргаанай баримталан бэелүүлхые оролдожо байһанһаа уламжалан, ядерна зэбсэг хороохо замда хоёр хүтэлбэрилэгшэдэй үгэеэ ойлголсолгодо амжалта туйлагдабагүй гэжэ газетэ тэмдэглэнэ. Москвагай һанамжын ёһоор, замбуулинай дайдада тараан тодхогдоһон американ бүү зэбсэг Советскэ Союзда ехэ аюул тохёолдуулна.

Эй-би-си гэдэг телекомпани ниигэжэ тэмдэглэнэ: Рейкьявигта болоһон уулзалга дээрэ Москва илалта туйлажа, бүү зэбсэгүүдые хинаха асуудалаар үлэмжэ һайн хараа бодолтой байһанаа харуулба. Рейган «одото дайнһаа» арсабагүй, Рейкьявигта болоһон уулзалга дээрэ амжалтын туйлагдаагүй байһанай түлөө имагтал Рейган гэм зэмэтэй гэжэ Баруун Европодо, бүхы дэлхэй дээрэ тоолоно.

БЕРЛИН. Дэлхэй дээрэ бүү зэбсэгүүдые хуряаха, зэбсэг хэрэгсэлнүүдые бүтээн гаргалгые замбуулинай дайдада нэбтэрүүлхэгүй тухай үргэн ехэ хэмжээ ябуулгануудые совет тала дурадхаба. Эдэ бүгэдэ ядерна дайнай аюулһаа хүн түрэлтэниие аршалан абарха байна гэжэ СЕПГ-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, ГДР-эй Гүрэнэй Соведэй Түрүүлэгшэ Э. Хонеккерой мэдүүлгэ дотор хэлэгдэнэ. АДН агентство энэ мэдүүлгыень дэлгэрүүлэн тараагаа.

2000 он болотор бүхы түхэлэй ядерна бүү зэбсэгүүдһээ бүмбэрсэг дэлхэйе сүлөөлхые Советскэ Союзай эрид шиидэнхэй байһые эдэ дурадхалнуудай элирхэйлэн харуулаашье һаань, США-гай Президентын һайшаагаагүй байһаниинь халагламаар. Эсэсэй эсэстэ СССР-эй өөрсэ шухаг алхамуудые Холбоото Штадууд һайшаажа, совет дурадхалнуудые дэмжэхэ аабза гэжэ найдагдана.

Хөөрэлдөөнүүдые хэһэнэй ашаар шахардуу шанга байдалые һуларуулха, хёморой зүришэлдөөе зайсуулха арга олдохо бэзэ гэжэ ГДР этигэн найдана гэжэ Э. Хонеккер мэдүүлээ.

ЛОНДОН. Рейкьявигта болоһон уулзалга дээрэ американ талын ямаршье буулта хэхые зүбшөөгөөгүй байһан ушарынь зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэнэ, голхорол түрүүлнэ. Эдэ бүгэдэнһөө уламжалан, нэн түрүүн бүү зэбсэгүүдые хинаха талаар шухала үгэеэ ойлголсолгонууд туйлагдабагүй гэжэ Великобританиин лейборис партиин кабинедэй гэшүүн Д. Дэвис мэдүүлээ. «Одото дайнай» американ программа шухала хэлсээнүүдые баталха хэрэгые буруу һүргөө. Европын оронуудай һанал бодолые хараада абангүй, аюулгүй байдалай асуудалнуудаар Вашингтон нэгэ талаһаа һанал бодолоо мэдүүлхэ эрхэгүй.

ВЕНЭ. Рейкьявигта болоһон уулзалга дээрэ Советскэ Союз бүү зэбсэгүүдые хуряалгын асуудалнуудаар элсэн тодорхой дурадхалнуудые оруулба гэжэ Австриин телевидениин дамжуулга соо хэлэгдэнэ. Бүхы асуудалнуудта хабаатай эдэ дурадхалнууд гүнзэгы удха шанартай. Гэбэшье США-гай тэдэниие арсан буруушаажа, «стратегическэ оборонно үүсхэл» гэдэг түсэбүүдээ бэелүүлхээр шармайжа байһыень Рейкьявигта болоһон уулзалга үшөө дахин харуулба. Американ захиргаанай иимэ хараа бодол эсэсэй эсэстэ тэрэниие өөрыень хүндэ хүшэр байдалда оруулна.

Ушар ниимэһээ Баруун Европодохи США-гай союзнигууд, мүн американ һунгагшад иимэ ябуулгаарнь дураа гутажа байһанаа мэдүүлнэ.

КАНБЕРРЭ. «Одото дайн» Рейгандэ бүү зэбсэгүүдые хинагалгапаа бүри шухала удхатай хэрэг болобо гэжэ Австралиин Ту-си-эй гэдэг радиостанци мэдээсэнэ. Бүү зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хороохын тула өөһэдһөөнь дулдыдаһан бүхы юумэ хэхээр бэлэн байһанаа М. С. Горбачевой үшөө дахин батална шэнээр ойлгообди. Тиихэдэнь Р. Рейган бүү зэбсэгүүдые хороохые хүсэнэгүй, тэрэниие бэелүүлхэгүйн тула ехэ юумэ шиидхэхэ хараа бодолтой байһанаа элирхэйлбэ. Энэмнай гутамшаг хараа бодол мүн.

БУДАПЕШТ. Шухала хэлсээнэй шиидхэгдэхээр байгаашье һаань, американ тала буруу һүргэбэ гэжэ «Непсабадшаг» газетэ бэшэнэ. Советскэ Союз тушаа хэлэхэ болоо һаа, залан сэхэ политикаяа бэелүүлэн, амгалан тайбан байдалай замаар саашадаашье дабшаха байна.

ПРАГА. Эгээл шухала асуудалаар — бүү зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые хизаарлаха асуудалаар амжалта туйлахын тула СССР тодорхой дурадхалнуудтайгаар хөөрэлдөөнүүдтэ ерэһэн байна гэжэ Рейкьявигта болоһон совет-американ уулзалгын дүнгүүд гэршэлбэ гэжэ «Руде право» газетэ бэшэнэ. Зүгөөр тиихэдэ американ тала бүтэмжэтэй һайн нэгэшье юумэ Рейкьявигта асарсагүй. Хэлсээ баталхын тула СССР уулзалга дээрэ политическэ ехэ хүсэл эрмэлзэл гаргаа. Дэлхэйн эб найрамдалда дуратай олониитын һанал бодолые энэ уулзалгын бэелүүлжэ шадаагүй байһанай түлөө имагтал США-гай захиргаан зэмэтэй.

МИЯКЭДЗИМА. Японой багахан иимэ нэрэтэй арал дэлхэйдэ мэдээжэ болоо. Арал дээрэ Пентагоной бааза бии болгожо, «Мидуэй» гэжэ авианосец дээрэхи США-гай самолёдуудай бууха аэродром бариха тухай Токиогой ба Вашингтоной захиргаануудай шиидхэбэри эндэхи хүн зониие хүлгүүлһэн байгаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. Миякэдзимада ажаһуугшад буруушаана. 2. Сэрэгтэ эсэргүү удхатай плакадууд һуурнуудай үйлсэ бүхэндэ олоной анхарал татана.

Джапан—пресс—ТАСС-ай фото.

«СУНЬ ЯТСЕНЭЙ АЛЬБОМ» ХИТАДТА ХЭБЛЭГДЭБЭ

ПЕКИН. Синьхуа агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, «Сунь Ятсенэй альбом» гэһэн түүхэтэ зохёол Хитадта хэблэгдэбэ. Хитадай революционер-демократай ажабайдал болон ажал ябуулга тухай хоорэһэн архиивай 700 гаран документ ба фото-зураг тэрээндэ оруулагданхай. Тэрэнэй хүтэлбэри доро 1911 ондо Хитадта Синьхайн революци болоо һэн. Сунь Ятсенэй түрэһөөр 120 жэлэй ойн энэ жэлдэ гүйсэхээ байһанда зорюулагдажа, суглуулбари хэблэгдэв.

Хитадай Арадай политическэ зүбшэлэлгын соведэй Бүххитадай комитедэй дэргэдэхи соёлой ба түүхын памятнигуудые шэнжэлдэг комиссиин хүдэлмэрилэгшэд болон Хитадай революциин Музейн хүдэлмэрилэгшэдэй хабаадалгатайгаар альбом зохёогдоһон байгаа. Мүнөө үедэ «Сунь Ятсенэй архив», «Сунь Ятсенэй гар бэшэгүүдэй суглуулбари» болон «Сунь Ятсенэй ажабайдал ба ажал ябуулга тухай дурсалганууд» гэһэн шэнэ суглуулбаринууд хэблэлдэ бэлдэгдэжэ хэл гэжэ агентство тэмдэглэнэ.

Х. Намсараевай нэрэмжэтэ Гүрэнэй буряад драмын академическэ театр мүнөөдэр **55-дахи сезоноо нээхэнь**

УУЛЗАЛГА БУХЭМНАЙ УДХАТАЙ БАЙГ

КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдһээ уламжалан, театрнуудай ажал ябуулгые нарижуулан һайжаруулгын асуудалнуудые партиин Центральна Комитет хоёр удаа хаража үзөөд байна. Хүн зоной сэдьхэл ухаанай эрилтэнүүдые хангадаг албан байһан тула театрнууд сагай эрьесэһээ гээгдэнгүй, зохёохы ажалаа шэнээр, удха түгэлдэрөөр, ашаг үрэ ехэтэйгээр ябуулха ёһотой гээшэ.

Театральна ажал ябуулгые шэнэдхэн хубилгаха талаар дүримүүдэй проектые СССР-эй Соёлой министерство гарганхай. Тэрэнэй ёһоор, театрнууд репертуараа өөһэдөө бүрилдүүлжэ, хэһэн ажалайнгаа түлөө өөһэдөө харюусадаг болохо жэшээтэй. Тиигэжэ зохёохы коллективүүдэй эдэбхи үүсхэлынь, шэнэ пьесэнүүдые, зүжэгүүдые тушаажа абадаг уран һайханай советүүдэй үүргэ, харюусалгань дээшэлхэ болоно. Гадна драматургнуудтай үргэн хэмжээнэй хүдэлмэри ябуулха арга боломжонуудые театрнуудта олгохо шухала гэжэ тэмдэглэгдээ.

Эдэ туршалгануудые оронноймнай нилээд олон театрта 1987 оной январиин 1-һээ ябуулжа эхилхэнь. Харин 1989 ондо оронноймнай бүхы театрнууд шэнэ гуримай эгээл ашаг үрэтэй дүримүүдые сахин хүдэлхэ юм.

Хүн бүхэнэй оролдосотой ажалһаа бүхы коллективэй амжалтын дулдыдаха байһаниие манайшье театрай артист бүхэн мэдэрнэ. Тиимэһээ социалис гурим хазагайруулагшадтай, хамтын мүнгэ зөөри үригшэдтэй, архинша, зайгуул зонтой бүгэдэ арадай ябуулжа байһан шанга тэмсэлдэ өөрынгөө хубитые оруулха гэжэ оролдохо байха.

Мүнөөдэр театраймнай коллектив ээлжээтэ, 55-дахи сезоноо Ц. Шагжинай «Будамшуу» гэһэн зүжэгөөр нээхэнь. Театртамнай гурбадахияа найруулан табигдабашье, энэ зүжэг олон мянган харагшадай дура, һонирхолые татаһаар зандаа. Шэнэ үеын харагшад урган бодожо, «Будамшуугай» геройнуудтай танилсана. Уран найруулгаараашье, удхаараашье зохид энэ зүжэг театраймнай һүлдэ тэмдэг мэтэ болонхой. Тиимэһээл шэнэ сезоноо аһан урагшатай бүтээлээрээ нээхэ зуураа бүхэли жэлэймнай зүжэгүүд мүн тиимэ байһай гэжэ хүсэнэбди.

Ямар шэнэ нэрэнүүд театраймнай соносхолдо бии болохоор хүлеэгдэнэб? Монголой Арадай Республикын Гүрэнэй шангай лауреат Ч. Ойдовой «Далан худалша» гэһэн шог ёгтото зүжэгые театрай режиссер, РСФСР-эй арадай артист Ф. С. Сахиров, республикымнай мэдээжэ зохёолшо Ким Балковай «Хүүргэ» гэһэн туужын удхаар найруулагдаһан зүжэгые (Гунга Чимитов тэрэниие буряадшалаа) Улаан-Үдын ород драматическа театрай режиссер А. А. Бурков, Ц. Доной «Хиртэһэн һара» гэһэн туужаар Арья Дашиевай найруулһан зүжэгые, мүн Н. В. Гоголиин суута «Ревизорые» театрай ахамад режиссер С. Д. Будажапов найруулан табиха байна. Эдир харагшадтаа театрайхид Ю. Михайловичой «Иван-царевич» гэһэн онтохон-зүжэг зорюулха юм.

Шэнэ сезоноо нээхынгээ урдахана гастрольно зунайнгаа дүнгүүдые театрайхиднай согсолоо. Түрэл республика соогуур ябажа, Түнхэнэй, Хориин, Хэжэнгын, Яруунын, Сэлэнгын районуудай ажалшадые зүжэг, концертнүүдээрээ баясуулхаһаа гадна эдэмнай Усть-Ордын, Агын автономито округуудаар ябажа ерээ. Дүн хамта 322 зүжэг харуулагдаһан, 55 мянган хүн наадандамнай ерэһэн байха юм. Театрай эрхим артистнартай уулзалганууд удха түгэлдэрөөр үнгэрөө.

Зай, иигээд лэ сезомнай эхилбэ гээшэ. Нэн түрүүлжэ «Будамшуудаа» уринабди гэжэ дээрэ хэлээ һэм. Буряадай АССР-эй арадай артист Михаил Елбонов гол рольдо наадаха байна. Зүжэгые Зүүн Сибириин соёлой институдай ахалагша багша Т. Б. Бадагаева найруулан табяа, сценын шэмэглэлые театраймнай ахамад уран зурааша Е. Д. Будажапова түхеэрээ гээд һануулая.

Зүгжэгтөө бүгэдыетнай уринабди. Сезоноймнай нээгдэһэн түрүүшын үдэшэ театральна искусствын ёһотой һайндэр мэтээр үнгэрэг лэ!

Ц. БАЛБАРОВ,
театрай директор,
РСФСР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Д. Эрдынеевэй «Бальжин хатан» гэһэн зүжэг октябриин 18-да харуулагдаха ёһотой. Репетициин үе.

Х. МУНКУЕВАЙ фото.

Хүн ба байгаали

ТАНГАЛАЙ ҮБ...

Орляк гэжэ тангалай үбһэн (папоротник) ... тай ой соо болон холимог модотой ... даг хадаа ган гасуурта хохидодоггүй. ... дэ хододоо баян ургаса хуряагдадаг гээшэ. ... дукци агнууриин ажахынуудай олзотой һалбари... ниинь болонхой. Юуб гэхэдэ, тангалай үбһэ... нууриин хаһын үнгэрһэн хойно, алирһа, жэмэс... сагай ерээдүйдэ, ангуушадай эгээл сүлөөтэй ...

1969 ондо манай гүрэн дотор түрүүшынхеэ ... түүжэ дабһалаад, хилын саана ябуулжа байга... даабари Хабаровска хизаарай госпромхозуудай ... туушадта үгтэһэн байгаа. Тэрээнһээ уламжалан ... мнай коопзверопромхозууд энэ продукци... Хойто Японой эльгээжэ эхилээ юм.

Хитад, Корей, Японой гүрэнүүдэй арад зон ... эдеэ хоолойнгоо зүйлдэ оруулжа, амтархан ... заншалтай юм. Приморска, Хабаровска хизаарай ... Амарай областиин нютагай хүн зон энэ ургамал... дабһалаад, шаража эдидэг, шүлэндөө хэдэг ... бөөр шанаад, өөхэндэ шараһан папоротник ... емтатай байдаг. Папоротник хадаа белок, крахмал... витамин «С» бодосуд болон элдэб микроэлемент... баян.

Орляк түргэн ургадаг шанараараа илгарна. ... нүүдтэ һүниин туршада 6—10 сантиметрээр ... Иимэ хадань тангалай үбһэнэй түлэг бэлэдхэл... 10—15 хоногой туршада үргэлжэлдэг. Энэ богони... гасаа соо ехээр, һайн шанартайгаар суглуулжа ... тон шухала хүдэлмэри болоно. Дунда зэргэ... соо (8 часай туршада) 25—35 килограмм суглуул... 1 килограмм папоротник 50 мүнгөөр тушааж... бай, шударгы хүн үдэрэй 70—100 килограмм ... луулха аргатай.

1986 ондо тангалай үбһэнэй бэлэдхэл һайн ... үнгэрөө. Кабанскын районой коопзверопромхоз... рилгын 5 бааза, Прибайкалиин районд 3 бааза ... хэй байгаа. Энэ продукци түүлгэдэ Улаан-Үдын ... техникумэй һурагшад, штатна ангуушад, 8 рай... товароведүүд, Баргажанай болон Түнхэнэй рай... зверопромхозуудай ангуушад, баазануудай ... ажаһуудаг дунда һургуулиин һурагшад, пенсио... лэйнгээ ээлжээтэ амаралтада гараһан гүрэнэй ... хамтадаа 1000 шахуу хүн хабаадалсаа юм. Эд... лоор болон элдэб шухала гэр байдалай ... хүсэд хангагдаһан байха юм.

Кабанскын районой коопзверопромхоз 122... байкалиин районойхид 39,7 тонно тангалай үб... Район бүхэндэ эрхим дүнгүүдые харуулһан ... Жэшээнь, Кабанскын районой штатна ангуушан ... ковский—1153, пенсионер И. Д. Уваров—183... гуулиин һурагша Коля Ткачев—391, Прибайкалиин... штатна ангуушан В. И. Арапов—908, Улаан-Үд... тивна техникумэй студент А. Гомбоев 366 кг ... ротник тушааһан байна.

Кабанскын болон Прибайкалиин районуудай ... промхозууд һаяхан дабһалагдаһан 95 тонно ... контейнерээр Японой эльгээбэ.

Эдэ коопзверопромхозууд ерэхэ жэлэй ... һарын 15 болотор папоротник бэлэдхэхэ юм... түүлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадахыетнай байгаа... шуулые уринабди.

Буркоопсоюзай коопзверо... трест...

Спорт

ШЭЛЭН АБАЛГЫН МҮРЫСӨӨН

Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө Абаканда үнгэргэгдэхэеэ байһан мүрысөөндэ хабаадаха Буряадай АССР-эй суглуулагдамал командын гэшүүдые шэлэжэ абалгын мүрысөөн һаяхан болобо. Спортын хэдэн бүлгэмүүдэй ба клубуудай 60 гаран барилдаашад хабаадаһан байгаа.

Эдиршүүлэй бүхэроссин нэгэдэхи наадануудта илалта туйлаад, бүхэсоюзна уулзалгада хоёрдохи һуури эзэлһэн спортын мастер Андрей Матюнов эгээл хүнгэн шэгнүүртэн сооһоо онсо шалгарба.

Гурбан жэлэй урда тээ эдиршүүлэй дунда СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ бронзо медаляар шагнагдаһан «Динамо» бүлгэмэй спортын мастер Доржо Халтанов удаадахи шэгнүүртэ илалта туйлаха аабза гэжэ суглараагшад хүлеэгээ һэн. Гэбэшье «Трудовые резервы» бүлгэмэй түлөөлэгшэ, спортын мастер Владимир Пильчинов тэдэнэй һанамжые түрүүлэн буруушааһан байгаа. Тиигэжэ тэрэ түгэсхэлэй уулзалгада Д. Халтановые бэлэхэнээр шүүжэ, түрүү һуури эзэлбэ.

57 килограмм. Буряадай хүдөө ажахын институт дүүргээд, «Урожай» бүлгэмэй областной советдэ тренерээр хүдэлжэ эхилһэн спортын мастерта кандидат Нимажаб Дашиев бар хүсэтэй, онсо өөрын арга дүрэтэй байһанаа харуулаа. Манай республикын суглуулагдамал командын буридэлдэ оролдог хэдэн хүбүүдые, тэрэ тоодо С. Гармаевые тогтоон торгонгүй шүүжэ, Н. Дашиев илалта туйлаһан байха юм.

Авиационно заводой «Забайкалец» гэжэ спортклубай тренер, спортын мастер Александр Бардаханов үбдэжэ, жэлһээ үлүү саг соо һорилгоёо замхаһанайнгаа һүүлээр барилдаанай хибэс дээрэ түрүүшынхеэ гараһан байгаа. Тиихэдээ тэрэ урданайнгаа арга дүрые алдаагүй байһанаа харуулаа гэжэ тэмдэглэлтэй. Һүүлшын үдэр спортын мастерта кандидат Владимир Будаевые шүүжэ, түрүү һуури эзэлбэ.

68 килограмм. «Динамо» бүлгэмэй бэлигтэй бэрхэ залуу барилдаашадай нэгэн Гомбо Шагдуржапов бүхы уулзалгануудтаа илажа, алтан медаляар шагнагдахаһаа гадна, РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө түгэсхэлэй мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртөө.

Удаадахи шэгнүүртэ болоһон түгэсхэлэй уулзалга барилдаанда дуратайшуулые ехэтэ һонирхуулба. Ушарынь юуб гэхэдэ, 68 килограммай шэгнүүртэ барилдадаг байһан «Динамо» бүлгэмэй тренер, спортын мастер В. Шестаков «Урожай» бүлгэмэй түлөөлэгшэ, спортын мастер А. Мархаевтай уулзаха болоһон байгаа. Хүдэр томо бэетэй, бар хүсөөр булюу Алексей Мархаев диилэжэ гараха ёһотой гэжэ сугларагшадай олонхид хүлеэгээ һэн. Гэбэшье Владимир Шестаков 1:2 тоотойгоор шүүгдэжэ ябатараа, эршэмтэйгээр добтолжо, 9:3 тоотойгоор илажа гараба. Энэнь 74 килограммай шэгнүүртэ манай республика дотор хэдэн бэлигтэй бэрхэ залуу барилдаашадай урган гаража байһые элирхэйлэн харуулба бшуу.

Удаадахи шэгнүүрнүүдтэ «Динамо» бүлгэмэй спортын мастерта кандидадууд Вадим Шаракшинов, Игорь Тютрин гэгшэд амжалта туйлаһан байха юм.

Энэ мүрысөөнэй дүнгүүдһээ зүб тобшолол хэжэ, суглуулагдамал командынгаа гэшүүдэй мэргэжэл шадабариие, арга дүрые мүлибэл, барилдаашаднай РСФСР-эй чемпионадта яһала һайнаар хабаадаха аргатай гэжэ һанагдана.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

ЗАВОДОЙХИД ШАЛГАРАА

Агууехэ Октябриин 69 жэлэй ойдо зорюулагдаһан наадан спортын ветерануудай дунда футболоор үнгэргэгдэбэ. Энэ блиц-нааданда хотын зургаан команда хабаадаба.

Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын заводой спортын клубай футболистнууд «Звезда» командые 2:0 тоотойгоор шүүбэ. «Локомотивай» футболистнууд «Динамо» бүлгэмэйхидые 3:1 тоотойгоор шүүгээ.

ЛВРЗ-гэй спортын клубай хоёрдохи нааданда «Забайкалецай» футболистнуудые 1:0 гэһэн тоотойгоор шүүхэдээ, түгэсхэлэй нааданда хабаадаха эрхэдэ хүрэбэ.

Т. БАДМАИН.

УРИЛДААН ЗАНШАЛТА БОЛОБО

«Улаан-Үдэ» гэжэ аяншалагшадай бааза шадар хүнгэн атлетикээр республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн үнгэргэгдэбэ. Һүүлэй үедэ иимэ мүрысөөн жэл бүри үнгэргэгдэдэг болоо. Дүрбэдэхеэ болоһон энэ мүрысөөндэ республикын министерствэнүүд, Гүрэнэй комитедүүдэй, управлени болон албан зургаануудай физкультурын коллективүүд хабаадалсаа.

— Агууехэ Октябриин 70 жэлэй ойдо зорюулагдаһан мүрысөөн хүнгэн атлетикын урилдаанда хүн зониие олоорнь хабаадуулха ба бэеын элүүр энхын байдалай түлөө хэмжээ ябуулга улам саашань үргэдхэхын, һайжаруулхын түлөө үнгэргэгдэхэнь. Заншалта боложо байгаа энэ урилдаанда хабаадахаяа республикын физкультурна коллективүүдэй 32 командын 400-гаад хүн гэр бүлөөрөө сугларба,— гэжэ мүрысөөнэй ахамад судья, бүхэсоюзна категориин судья В. Л. Балдаев хөөрэнэ.

Урилдаанда хабаадахаяа эрэгшэд наһа наһаараа хэдэн бүлэг боложо хубаарба. Бусадһаа түрүүлэн 50—60, мүн дээшэшье наһатай эхэнэрнүүд, эрэшүүлэй 200—400 метрэй зайнуудта хурдаар ябалгын мүрысөөн һонирхол татаа. Эхэнэрнүүд сооһоо Буряадай АССР-эй Финансын министерствын түлөөлэгшэд И. Е. Ангархаева, Р. В. Емельянова, эрэшүүлэй дундаһаа республикын гүрэнэй агропромой инженер Н Б. Ринчинов гэгшэд түрүү һууринуудые эзэлжэ, командынгаа гэшүүдые баясуулба. Гурбадахи ээлжээндэ 300 метрэй зайда урилдаһан эхэнэрнүүд (45—49 наһатай) сооһоо Буряадай АССР-эй Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын ахалагша инструктор В. Н. Пластинина бусадһаа хурдан байба. 55—59 наһатай эрэшүүлэй дундаһаа МВД-гэй түймэр сарагшадай таһагай жолоошон П. А. Лаптев, гүрэнэй агропромой ахамад ветврач А. Я. Соколов, Финансын министерствын таһагые даагшын орлогшо З Г. Тумуров гэгшэд шалгаржа, командануудтаа шухала очконуудые асарба. 40—44 наһатай эхэнэрнүүд сооһоо мэргэжэлэй һуралсалай техническэ управлениин Л. Е. Железняк, Финансын министерствын Л. Е. Орищук, гүрэнэй хангалгын захиргаанай түлөөлэгшэ Н. В. Косилова гурбан шалгараа. Энээнэй удаа эхэнэрнүүд, эрэшүүл, басагад, хүбүүд 500, 1000, 2000 метрэй зайнуудта урилдажа, эндэ сугларагшадай дунда һонирхол татана. Аяар 12 шатада үнгэргэгдэһэн урилдаанай дүн гаргахада, техническэ мэргэжэлэй һуралсалай управлениин эхэнэрнүүдэй команда түрүү һуури эзэлээ. Гүрэнэй агропромой, Финансын министерствын, МВД-гэй, Элүүрые хамгаалгын министерствын команданууд удаадахи һууринуудта гараһан байна.

Тэрэшэлэн эрэшүүлэй дундаһаа гүрэнэй агропромой, МВД-гэй болон техническэ мэргэжэлэй һуралсалай управлениин команданууд түрүүшын гурбан һуури эзэлһэн байба. Урилдаанда олон хүниие хабаадуулһан Финансын министерствын команда тусхай кубогаар шагнагдаа.

Урилдаан хэдэн часай туршада үргэлжэлөө. Түрүү һуури эзэлһэн спортсменүүдтэ, командануудта республикын Гүрэнэй физкультура ба спортын комитедэй дамжуулгын кубок, грамота, дипломууд, үнэтэ бэлэгүүд сугларагшадай нэрьемэ альга ташалган доро барюулагдаа.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Хурдаар ябалгын мүрысөөндэ түрүүлһэн К. Е. Ангархаева. 2. Гүрэнэй агропромой суглуулагдамал командын капитан В. Ц. Дабаевта физкультура ба спортын талаар Гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ Г. Н. Манжуев грамота барюулжа байна.

Авторай фото.

КИНОГОЙ ЕРЭЭДҮЙН УРАН БЭЛИГТЭН

Уласхоорондын харилсаа холбоон

Грек Григориас Кориадинакис, филлипинец Хосе Севилья Хо, египтянин Ашраф Самир болон колумбийка Мария Валенсия Аранчо гэгшэдэй һанаанда энэ жэлэй зун хэзээдэшье мартагдахагүй. Зохёохы ехэ хүшэр конкурс дабажа, тэдэнэр Кинематографиин бүхэсоюзна гүрэнэй институдай студентнэр болоо. Юрий Озеровой зохёохы мастерскойдо совет сасуутантаяа хамта тэдэнэр кинорежиссерой мэргэжэлдэ һураха юм.

1944 ондо ВГИК-тэ гадаадын студентнэр түрүүшынхеэ һуража эхилһэн юм. Эдэ гэбэл, Монголһоо ерэһэн гурбан залуу хүбүүд һэн. Харин мүнөө режиссернүүдые болон актернуудые бэлдэдэг, операторска, киногой сценариин, уран һайханай болон экономическа — табан факультедтэ 40 гаран оронһоо 200 шахуу студентнэр һурадаг. Эдэмнай ехэнхидээ социалис болон хүгжэжэ байгаа гүрэнүүдэй түлөөлэгшэд болоно. Баруун Европын оронуудһаа (жэшээлбэл, Итали болон ФРГ-һээ) ерэһэн студентнэр баһа бии.

Франциин киногой дээдэ һуралсалай институдта орходоо ВГИК ехэ арга боломжонуудтай, гадаадын оронуудта ехэ хүндэтэй юм,— гээд Москва ерэжэ ошоһонойнгоо һүүлээр Франциин «Экспресс» журналай корреспондент бэшэһэн юм. Дэлхэйн бусад олон кино-һургуулинуудһаа Москвагай институт илгардаг. Энэ институдые дүүргэгшэд дээдэ эрдэмтэй болоһон тухай диплом абахадаа, элдэб гуманитарна мэргэжэлнүүдээр хүдэлхэ эрхэтэй болодог юм.

Нэрэ түрэтэй кинематографистнуудай хүдэлдэг зохёохы мастерскойнуудта студентнэр һурадаг. Мастернууд-режиссернуудай дунда Лев Кулиджанов, Игорь Таланкин, Марлен Хуциев, Владимир Наумов, Сергей Соловьев гэгшэд бии. Студентнэр-актернуудай зохёохы мастерскойнуудые Сергей Бондарчук, Алексей Баталов болон Евгений Матвеев гэгшэд, студентнэр-операторнуудайхиие — Александр Гальперин, Вадим Юсов болон бусад толгойлдог. Зохёохы мастерскойнуудта 8—10 совет студентнэртэй хамта гадаадын 5—8 хүн һуралсадаг. Иимэ бүлэгүүдые эмхидхэхэдэ, хүн бүхэнтэй хүдэлмэри ябуулхада зохид, нүхэр ёһоной ба зохёохы холбоо барисаа түргөөр тогтоохододо туһалдаг.

Институдта өөрын киностуди бии. Тэндэхи павильонууд, цехүүд ба лабораторинууд мүнөөнэй кинотехникээр хангагданхай. Бүхы факультедүүдэй түлөөлэгшэд тэрэнэй хүдэлмэридэ хабаададаг. ВГИК-эй фильмүүд студентнүүдэй хүсөөр бүтээгдэдэг.

ВГИК-эй багшанарай дүй дүршэлые, тэрэнэй һуралсалай программанууд болон пособинуудые дэлхэйн киноинститудууд жэлһээ жэлдэ улам ехээр хэрэглэдэг боложо байнхай. Киногой болон телевидениин һургуулинуудай холбооной уласхоорондын түбэй — СИЛЕКТ-ын конгрессүүд дээрэһээ иимэ тобшолол хэжэ болохо. ВГИК — тус эмхиие эмхидхэгшэдэй нэгэниинь ба эдэбхитэй гэшүүниинь юм.

Режиссернүүдые бэлдэхэ гурим ехэ һонирхол үүсхэдэг. Студент институдта һураха үедөө һуралсалай, курсовой болон дипломно гурбан фильм багшын хүтэлбэри доро бүтээдэг гуримтай. Гадаадын оронуудай студентнэрэй иимэ фильмүүдые Эхэ орондоо буулгаха ушар үсөөн бэшэ, иимэ фильмүүд уласхоорондын кинофестивальнуудай программадашье оруулагдадаг. Жэшээнь, мүнөө жэлдэ Азиин, Африкын болон Латиин Америкын оронуудай Ташкентдэхи фестивальда залуу режиссер, Юрий Озеровой шаби Камин Вагдиин «Дети солнца» гэһэн фильм Судан харуулаа һэн. Гэрэл кино-харалгада (харин һүүлдэнь Карлова Варада) Палестиниие сүлөөлхэ эмхи «Живущий среди нас» гэһэн баримтата фильм харуулһан байгаа. Режиссер Александр Кочетковой шаби Али Камиль Обейдом тэрэниие буулгаһан байна.

Социальна болон политическэ орёо асуудалнуудта хабаатай фильмүүдые бүри студент байхадаа буулгажа эхилхэ ёһотой гэжэ илангаяа хүгжэжэ байгаа оронуудһаа ерэһэн студентнэр һанамжалдаг. Иимэ һаянай жэшээнүүдые харуулая. Бенинэй залуу режиссер Анандо Северин («История одной жизни» гэһэн кинолентээ Патрис Лумумбын хуби заяанда зорюулаа юм. Сириец Ханна Исса Тааме «Кто виноват?» гэһэн фильм дотороо мүнөөнэй Ливанай гашуудалта үйлэ хэрэгүүдые шэнжэлнэ.

Гадаадын студентнэр манай орон тухай фильмүүдые баһал ходо буулгадаг. Вьетнамһаа режиссер Чай Ван Тху болон Чехословакиһаа оператор Бертеш Петер БАМ-ай барилга тухай баримтата фильм буулгаа һэн.

Тус институдые дүүргэһэн уран бэлигтэн олохон оронуудай кинематографые түлөөлдэг. Эдэмнай гэбэл, ГДР-эй Искусствын академиие толгойлдог байһан Конрад Вольф (наһа бараһан), мексиканецууд Сельхи Серхио Ольховив болон Гонсалес Ортега,

Газетымнай индекс — 50901

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи, хоёрдохи хуудаһанда. «КПСС-эй ЦК-гай Политбюродо. «КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевой совет телевиденеэр хэлэһэн үгэ». Гусиноозерско ГРЭС-эй хоёрдохи ээлжээнэй барилга дээрэ — материалнуудай суглуулбари. «Шанарай талаар эрхимлэгшэд» — Л. Леонидовай тэмдэглэл. «Түсэбөө үлүүлэн» — С. Богуславскиин тэмдэглэл. «Комбайнууд заһабарилагдана» — Ан. Климовэй статья. «Хөөрэлдөөнүүд үргэлжэлһөөр», «Ашаг үрэнь хоёр дахин» —ТАСС-ай материалнууд.

Гурбадахи хуудаһанда. «Правда Бурятиин» почто. «Уляаһан, акаци дахинаа...» — К. Поповой тэмдэглэл. «Бани бэшэ, харин наадан» — В. Николаевагай тэмдэглэл. Ажал хэнгүй, олзо олохо ябадалда — найдамтай хаалта. «Зэмэ тохолго мүрөөрнь ерэхэ» — Н. Ликанинай статья. Элүүр энхэ байдалай түлөө. «Сүлөөтэй сагаа хүхюунээр үнгэргэнэбди» — В. Семиренкын статья. «Уряалха бэшэ, харин ябуулга хэхэ» — С. Андрусенкын тэмдэглэл.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. Нютаг нютагай һонин. «Тэдэ табан хүн байгаа һэн» — Б. Сандановай статья. Уласхоорондын мэдээсэлнүүд.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — Время. 9.45 — СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин лимнологическа институдай директор, СССР-эй Наукануудай академиин гэшүүн-корреспондент Г. И. Галазитай һурагшад уулзаха. 10.25— Баримтата фильм. 10.55 — «Продлись, продлись, очарованье»—уран һайханай фильм. 12.20 — Шэнэ һонин (12.25 хүрэтэр). 15.30 — Шэнэ һонин. 15.50 — Баримтата фильмүүд. 16.20 — Уласхоорондын конкурсын лауреат А. Давтянай концерт. 16.50 — «Суд памяти», «Хатынь»—баримтата фильмүүд. 17.25 — Шатарай һургуули. 17.55 — «Харгын аюулгүй байдалай түлөө». **Улаан-Үдэ.** 18.00 — «Байгал»— мэдээсэлэй программа. **Москва.** 18.30 — «...16 хүрэтэр ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 19.15 — «Хамтын шиидхэбэри — хамтын харюусалга». «БЕЛАЗАТОМАЗ» нэгэдэлэй ажалша коллективэй соведэй ажал ябуулгын жэшээ дээрэ». 19.45 — «Мүнөөдэр— түби дэлхэй дээрэ». 20.00 — Мультфильм. 20.15 — Архидалгатай ба алкоголизмтай тэмсэл тухай. 21.20 — СССР-эй арадай артист Э. Гилельсэй концертнүүдтэ. 22.00 — Время. 22.30 — «Опереттэдэ дуратайшуулда». 23.30 —Хоккейгээр СССР-эй чемпионат. «Крылья Советов»—«Динамо» (Москва).

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Баримтата фильмүүд. 9.35, 10.40 — М. Ю. Лермонтов. «Песня про купца Калашникова». 10.00 — Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 10.10, 14.00 — Испан хэлэн. 11.05 — М. А. Шолохов. «Поднятая целина». 11.35, 12.45 — Зоологи. 7-дохи класс. 12.00— В. Брюсовэй шүлэгүүд. 12.30 —Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 13.10 — Байгаали шэнжэлгэ. 4-дэхи класс. 13.30 — Түүхэ. 9-дэхи класс. 14.30 — «Мужики»—уран һайханай фильм. 16.05—Шэнэ һонин. 18.00 —

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23. редактор — 2-50-96, приемная — 2-54-54. зам. редактора — 2-68-08. зам. редактора — 2-62-62. отв. секретарь — 2-50-52, секретариат — 2-66-76. отделы: партийной жизни — 2-34-05. пропаганды — 2-56-23 промышленности и строительства — 2-61-35, сельского хозяйства — 2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта — 2-69-58. культуры и школ — 2-60-21. 2-57-63 информации — 2-60-91. переводов — 2-54-93. писем и селькоров — 2-67-81. корректорская — 2-33-61, выпускающие — 2-35-95. Собственные корреспонденты: п. Баргузин — 91-1-44, г. Закаменск — 34-33, п. Кырен — 91-7-18. Северобайкальск — 35-73. п. Хоринск — 55-6-99.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ ул. Ленина ... Н-00674. Заказ № 239.